

DA HOMOEN BLEV FAMILIEDUELIG

En queerteoretisk diskursanalyse af folketingsforhandlingerne
om homoseksuelles adgang til adoption 1988-2010

MICHAEL NEBELING PETERSEN

DA HOMOEN BLEV FAMILIEDUELIG.
En queerteoretisk diskursanalyse
af folketingsforhandlingerne om
homoseksuelles adgang til adoption
1988-2010

Varia nr. 11, 2014

© Forfatteren og Center for Kønsforskning

Forsideillustration: © Pierre Bédard

ISBN: 978-87-89857-09-1

INDHOLDSFORTEGNELSE

DA HOMOEEN BLEV FAMILIEDUELIG	1
EN HISTORIE AF FORSLAG OG LOVE	3
DISKURSTEORI	6
DISKURSANALYSE OG DEKONSTRUKTION	8
QUEERTEORETISK DISKURSANALYSE	9
1. NEDSLAG: ANERKENDELSEN AF DEN BARNLØSE HOMO 1988-1989	10
ANTIDISKURSFORMATIONEN	10
PRODISKURSFORMATIONEN	14
2. NEDSLAG: STEDBARNADOPTION OG DE FØRSTE FORSLAG OM FREMMEDBARNADOPTION	18
DEN UMULIGE FREMMEDBARNADOPTION	19
ANTIDISKURSFORMATIONEN	20
PRODISKURSFORMATIONEN	21
3. NEDSLAG: DEN FAMILIEDUELIGE HOMO – ET SPØRGSMÅL OM LIGESTILLING	25
SELVFØLGELIGHEDEN I OPHÆVELSEN AF 3 MÅNEDERS-REGLER	26
INDFØRELSEN AF FREMMEDBARNADOPTION: PRODISKURSFORMATIONEN	28
ANTIDISKURSFORMATIONEN 2008-10	33
KONKLUSION: FRA OUTSIDER TIL LEVENDE MEDBORGER	36
NOTER	38
KRONOLOGISK LISTE OVER MATERIALE	40
LITTERATUR	42

Artiklen i dette nummer af *Varia* er baseret på Michael Nebeling Petersen ph.d.-afhandling *Somewhere, Over the Rainbow – biopolitiske rekonfigurationer af den homoseksuelle figur*, Center for Kønsforskning, Københavns Universitet 2012.

En væsentlig forkortet udgave af artiklen er udgivet i *Social Kritik* nr. 137, 2014, under titlen "Den egnede homo".

DA HOMOEN BLEV FAMILIEDUELIG

EN QUEERTEORETISK DISKURSANALYSE AF FOLKETINGS- FORHANDLINGERNE OM HOMOSEKSUELLES ADGANG TIL ADOPTION 1988-2010

Gennem en logik om degeneration og en modsætning mellem nationen og homoseksualitet blev den homoseksuelle konfigureret som ikke-vital i forhandlingerne om lov om registreret partnerskab i 1988. Tyve år senere er denne konfiguration af den homoseksuelle figur presset af nye logikker, der forbinder homoseksualitet med modernitet, fremskridt og danskhed. Og gennem en homonormativ logik forbindes den homoseksuelle nu med ønsket reproduktion og er dermed blevet en vital figur.

Børn skal efter vores opfattelse ikke have to mødre eller to fædre. Vi har derfor ikke på noget tidspunkt ønsket, at denne adoptionsmulighed skulle være en del af lovforslaget (Kirsten Lee (RV), L117 1988: 10470).

Det har ligget fuldstændigt krystalklart i de 11-12 år, vi har diskuteret de her spørgsmål [stedbarns adoption], at der ikke vil blive tale om fremmedbarns adoption (Dorte Bennedsen (S), L70A 1998: 2: 5).

[...] Der er intet belæg for at sige, at homoseksuelle ikke kan være fuldgældigt lige så gode forældre som heteroseksuelle (Morten Østergaard (RV), B36 2008: 1: 232).ⁱ

De tre citater, der indleder denne artikel viser, at den homoseksuelle figur er forandret væ-

sentligt inden for de sidste tyve år. I denne artikel vil jeg undersøge denne forandring ud fra diskursanalyser af centrale debatter i Folketinget, der omhandler homoseksuelle og 'familie'. Artiklen er således både en historisk gennemgang af parlamentariske debatter og lovforslag om homoseksuelles adgang til familie og slægtskab og en analyse af de diskursive forandringer, der har gjort den homoseksuelle figur familieduelig.

I 1989 blev lov om registreret partnerskab indført. Loven ligestillede homoseksuelle parforhold med heteroseksuelle med tre væsentlige undtagelser. For det første blev registrerede partnere registreret og ikke gift eller viet og registreringen kunne ikke finde sted i Folkekirken eller noget andet trossamfund. For det andet skulle den ene af de regi-

strerede partnere have haft bopæl i Danmark i de seneste to år inden registreringen. Og for det tredje, og mest signifikant, havde registrerede partnere ingen adoptionsret til hverken for sted- eller fremmedbørn.ⁱⁱ

Ti år senere i 1999 blev det muligt for registrerede partnere at stedbarnsadoptere. I forhandlingerne til en mere praktisk lovpakke, der blot skulle ajourføre lov om registreret partnerskab, således den blev sidestillet de tilsvarende love i Norge, Sverige og Island, blev et ændringsforslag fremstillet. Dette ændringsforslag gjorde det muligt for den ene part i et registreret partnerskab at adoptere den anden partners biologiske barn. Stedbarns-adoption kunne dog tidligst foretages 3 måneder efter fødslen, således at den biologiske far havde mulighed for at ansøge om faderskab.

Og ti år senere igen i 2009 blev der indført en undtagelse i adoptionsloven, der gjorde det muligt for den ene part i et registreret partnerskab at ansøge om adoption af sin partners biologiske barn, såfremt det kunne dokumenteres, at barnet var undfanget ved medicinsk assisteret reproduktion med sæd fra en anonym donor. Året forinden i 2008 havde et flertal i Folketinget pålagt regeringen at fremlægge et lovforslag, der muliggjorde registrerede partnere at ansøge om fremmedbarns-adoption. Dette lovforslag blev fremlagt, vedtaget og indført i 2010.

I løbet af tyve år er den homoseksuelle blevet anerkendt i lovgivningen – først som partnere senere som familier. Som de indledende citater viser, var det en væsentlig del af

argumentationen for vedtagelsen af lov om registreret partnerskab, at det ikke medførte en ny slags børnefamilie. Tværtimod hvilede argumentationen på, at registreret partnerskab lige præcis ikke skulle ligestilles med den heteroseksuelle vielse i forbindelse med børn og adoption. Homoseksuelle fik alligevel børn, og det var derfor nødvendigt at indføre stedbarns-adoption i 1999. Men her hvilede argumentationen på, at det var af hensyn til barnet i det registrerede partnerskab. Det var altså en ligestilling mellem børn af hhv. hetero- og homoseksuelle forældreskaber. Og det blev understreget, at det netop ikke vedrørte fremmedbarns-adoption. Og senest i 2008-10 blev registrerede partnerskaber ligestillet heteroseksuelle vielser også i forbindelse med adoptionsloven.ⁱⁱⁱ

Jeg vil i denne artikel undersøge, hvordan diskurserne om familien og den homoseksuelle familie er ændret fra 1988 til 2010. Jeg vil gennem diskursanalyser af udvalgte folketingsforhandlinger undersøge hvilke diskurser, der var tilstede, og hvordan de konfigurerede den statsanerkendte familie. Og jeg vil undersøge, hvordan ændringerne fandt sted i forhandlingerne. Hvad var de primære ændringer, hvordan fremførtes de og hvilke logikker gjorde ændringerne forståelige?

Først vil jeg redegøre for udviklingen i Folketingets beslutnings- og lovforslag og for min udvælgelse af centrale forhandlinger. Herefter vil jeg kort redegøre for min diskursanalytiske metode. Dernæst vil jeg præsentere de tre analyser af diskurserne i forhandlingerne i tidsrummet omkring indførelsen af hhv. lov om registreret partnerskab (1988-89),

stedbarnsadoption (1999-2003) og fremmedbarnsadoption (2008-2010).

EN HISTORIE AF FORSLAG OG LOVE

Mit materiale er udvalgt som tre nedslag i Folketingets forhandlinger om homoseksuelles adgang til familie i form af de forskellige muligheder for adgang til adoption. De tre nedslag rammer tre tidspunkter med ti års interval, hvor der blev indført væsentlige ændringer i lovgivningen, som jeg har introduceret ovenfor.^{iv} I dette afsnit vil jeg redegøre for det udvalgte materiale og sætte det ind i en parlamentarisk historie.

Et lovforslag om registreret partnerskab blev først fremsat af Socialdemokraterne (S), Det Radikale Venstre (RV) og Socialistisk Folkeparti (SF) i januar 1988 og blev førstebehandlet i marts samme år (L182 1988). Forinden havde den af regeringen nedsatte kommission til belysning af homoseksuelles situation i samfundet udgivet sin betænkning om homoseksuelles vilkår (Betænkning nr. 1127 1988). Kommissionen under ledelse af Poul Dam anbefalede med et smalt flertal, at Folketinget ikke indførte en lov om registreret partnerskab, da flertallet mente, at en sådan lov primært skulle modvirke diskrimination, og denne diskrimination, mente flertallet, skulle bekæmpes via lovgivningen imod diskrimination. Endvidere skrev flertallet, at en lov om registreret partnerskab ikke ville hjælpe dem, som ikke ville registreres og at den gældende lovgivning allerede dækkede papirløse forhold (Betænkning nr. 1127 1988: 122-8). På trods af anbefalingen blev der altså alligevel fremstillet et lovforslag om registre-

ret partnerskab i 1988, som dog blev stemt ned. Kort tid efter blev der udskrevet valg og efter valget dannede Poul Schlüter igen regering, men denne gang bestod regeringen af Venstre (V), Konservative (K) og RV, hvor den før valget bestod af V, K, Centrumdemokraterne (CD) og Kristeligt Folkeparti (KRF).

I den nye folketingssamling (1988-89) blev lovforslag om registreret partnerskab igen fremstillet i november 1988 (L117 1988) af S og SF. Da RV nu sad i regering var de ikke medforslagsstillere, men folketingsgruppens 5 medlemmer, som ikke var ministre, stemte for lovforslaget. Lovforslaget blev stemt igennem i maj 1989 af S og SF med støtte fra et mindretal af fritstillede medlemmer af V og CD og et flertal af de fritstillede medlemmer af Fremskridtspartiet (FP). Loven trådte i kraft i juni 1989. Behandlingerne af disse to lovforslag, det nedstemte forslag før valget og det vedtagne efter valget, danner materialet for min første analyse.

I de følgende år frem til mit næste nedslag blev der under regeringen bestående af S og RV indført et forbud mod lesbiske og enlige kvinders adgang til medicinsk assisteret reproduktion som en del af de kaotiske forhandlinger omkring et lovforslag, der skulle regulere på området for ”kunstig befrugtning i forbindelse med lægelig behandling, diagnostik og forskning mv.” (L5 1996). Forbuddet blev til §3 i loven, der blev stemt igennem med støtte fra alle partier undtagen SF og FP. I de to efterfølgende folketingsamlinger i 1997 og 1998 blev §3 forsøgt ophævet, dog uden at det lykkedes (L53 1998; L61 1997).

I 1999 blev stedbarnsadoption tilladt for registrerede partnerskaber. Som nævnt blev det vedtaget som ændringsforslag fremsat af CD til et lovforslag af mere praktisk karakter. Det oprindelige forslag sigtede alene på at ajourføre lovgivningen med de andre nordiske lande, som siden 1989 også havde indført lignende love og afskaffe et gebyr for ændring af navnebevis i forbindelse med en indgåelse af registreret partnerskab (L70A 1998). Lovforslaget blev stemt igennem af regeringen bestående af S og RV samt SF, CD, Enhedslisten (EL) og FP. På den anden side stemte V, K, KRF og Dansk Folkeparti (DF) imod. To år senere i 2001 blev den socialdemokratiske regering afløst af en borgerlig regering bestående af V og K. CD og FRP blev ikke stemt ind i Folketinget. Den nye oppositionsrolle samt en række nye ordførere medførte en skærpelse af lovforslagene, som ønskede at forbedre mulighederne for registrerede partnerskaber. I 2002-03 slog den skærpede profil i oppositionen igennem, og der blev fremsat en stribe lovforslag af oppositionspartierne til venstre i Folketingssalen: EL fremsatte et lovforslag, der skulle gøre det muligt for registrerede partnere at stedbarnsadoptere deres partners barn allerede fra fødslen (L119 2002), og et lovforslag, der skulle ligestille registrerede partnerskaber med ægteskaber i adoptionsloven, herunder fremmedbarnsadoption (L91 2002). Ligeledes fremsatte SF et lovforslag (L93 2002) og RV et beslutningsforslag (B65 2002) der beg-

ge sigtede på ligestilling og muligheden for, at registrerede partnere kunne fremmedbarnsadoptere. Alle fire forslag blev behandlet samtidigt i foråret 2003, og ingen af dem blev vedtaget. Forhandlingerne i 1999 og forhandlingerne i 2003 danner mit andet nedslag. Det er interessant, at der i 1999 "ikke ville blive tale om fremmedbarnsadoption", mens der i 2002-03 blev fremsat tre forslag fra de samme partier, som netop sigtede på dette. Forslaget fra 1999 og de fire forslag fra 2002-03 danner mit andet nedslag, da der synes at være sket et skifte mellem de to forhandlinger fra, at et registreret partnerskab ikke kunne forstås som en børnefamilie til at det var så indlysende, at registrerede partnere kunne danne en børnefamilie, at hele tre forslag foreslog det.

I de efterfølgende år under regeringen bestående af V og K (2001-11) blev der fremsat en stor mængde af lov- og beslutningsforslag fra oppositionen, som sigtede på tre hovedpunkter: 1) ophævelse af §3, altså forbuddet mod at lesbiske og enlige kvinder kunne modtage medicinsk assisteret reproduktion, 2) ligestilling i forhold til partnerskab, enten som lempelser i undtagelserne i registreret partnerskab eller som et decideret kønsneutralt ægteskab og 3) ligestilling af adoptionslovgivningen både i forhold til ophævelsen af 3 måneders reglen, der gjorde at medmor først kunne ansøge om stedbarnsadoption 3 måneder efter fødslen, og i forbindelse med fremmedbarnsadoption (se figur 1).

Lov- og beslutningsforslag vedr. homoseksuelle partnerskaber og forældreskaber 2001-11

Folketings-samling	Ophævelse af §3*	Ligestilling ml. registreret partnerskab og ægteskab	Ligestilling i adoptionsloven
2002-03	L118 (EL)	L129 (EL)	B65 (RV) L119 (EL) L91 (EL) L93 (SF)
2003-04		L179 (V, K)** B169 (SF)	B155 (EL, SF, S, RV) B161 (EL, SF, S, RV)
2004-05 I		B7 (SF) L133 (S)	
2004-05 II	L115 (EL)	L130 (S)	L142 (SF) L150 (SF)
2005-06	L151, 2. beh.: ÆF1 (EL, SF, S, RV)***	L228 (EL, SF, S, RV)	B60 (EL, SF, S, RV) B61 (EL, SF, S, RV)
2006-07		B76 (RV)	B11 (RV)
2007-08 II		L67 (RV)	B122 (SF)
2008-09			B36 (Ammitzbøl) L105 (V, K)
2009-10		B122 (EL, SF, S) B123 (EL, SF, S) B56 (LA) L123 (RV)	L146 (V, K)***

Grøn markerer, at forslaget blev vedtaget.
Rødt, at det blev forkastet,

* Skærpende lovforslag fremsat af KRF (B81 2001-02), V, K og DF (L151, ÆF2 og ÆF6 i 3. beh. 2005-06) og DF (L113 2006-07).

** Som del af en lovændringspakke, der sigtede på regelforenkling af det familieretlige område blev der lempet i kravet om statsborgerskab og givet mulighed for nødvielse.

*** Ophævelsen af §3 blev fremsat som ÆF1 under 2. behandlingen.

**** Lovforslag fremsat på baggrund af beslutningsforslag 36 (2008-09)

Figur 1

I marts 2003 fremsatte en samlet opposition to beslutningsforslag, hvoraf det ene sigtede på afskaffelsen af 3 måneders-reglen (B161 2004) og det andet sigtede på muligheden for fremmedbarnsadoption (B155 2004). Forslagene blev behandlet samlet og blev forkastet, da V, K, KRF og DF alle stemte imod. Efter valget i 2005, hvor KRF ikke opnåede genvalg og CD endnu en gang ikke blev valgt, fremsatte SF to lovforslag, der også sigtede på hhv. 3 måneders-reglen (L150 2005) og fremmedbarnsadoption (L142 2005). Begge forslag var genfremsættelser af SF og ELs forslag fra 2002-03, som nu forsøgtes vedtaget i den nye folketingsamling. Begge forslag blev dog nedstemt af V, K og DF. I den følgende samling (2005-06) genfremsatte en

samlet opposition igen to forslag, der også sigtede på hhv. 3 måneders-reglen (B60 2006) og fremmedbarnsadoption (B61 2006), begge forslag var ligeledes genfremsstillinger af tidligere stillede forslag. B60 blev ikke behandlet, da forslagsstillerne trak det tilbage, mens B61 blev behandlet og stemt ned af V, K og DF i foråret 2006. Senere på foråret afskaffede Folketinget §3 og legaliserede dermed, at lesbiske og enlige kvinder kunne modtage medicinsk assisteret reproduktion (L151 2006). Det satte yderligere pres på 3 måneders-reglen og i efteråret 2006 fremsatte RV et beslutningsforslag, der nok en gang sigtede på afskaffelsen af 3 måneders-reglen, men som også påpegede andre steder, hvor der ikke var ligestilling mellem forældrepar af

forskelligt og samme køn (B11 2006): Der blev peget på den lange sagsbehandlingstid i Familiestyrelsen, og styrelsens praksis, der krævede 2½ års samliv inden stedbarnsadoption kunne påbegyndes. Ligeledes påpegede forslagsstillerne, at der var mangel på barselsmuligheder og forlængelse af SU for en medmor. Dette beslutningsforslag bortfaldt uden afstemning, men i forhandlingerne gav V – modsat K og DF – udtryk for, at en ny lovgivning på området var nødvendig i lyset af afskaffelsen af §3 (Søren Pind (V), B11 2006: 1: 27).

I næste Folketingssamling (2007-08) fremsatte RV et lovforslag, der skulle ligestille registreret partnerskab med ægteskab (L67 2008). I sin afvisning af dette forslag meddelte den konservative justitsminister, at regeringen i den kommende folketingsamling ville fremlægge et forslag, der skulle afskaffe 3 måneders-reglen (Lene Espersen (K), L67 2008: 1: 2). Godt en måned senere blev endnu et forslag om stedbarnsadoption fremsat af SF (B122 2008) behandlet. Forslaget bortfaldt dog, da man ventede regeringens udspil i den kommende samling (Karina Lorentzen (SF), B122 2008: 1: 22).

Og årevis af nedstemte lov- og beslutningsforslag blev i den efterfølgende folketingsamling (2008-09) vendt til to centrale vedtagelser. I november 2008 fremsatte Simon Emil Ammitzbøl, som forinden var trådt ud af RVs folketingsgruppe og på pågældende tidspunkt var løsgænger, endnu et beslutningsforslag om registrerede partners muligheder for at ansøge om fremmedbarnsadoption (B36 2008). Beslutningsforslaget blev

stemt igennem i marts 2009 af EL, SF, S og RV med et mindretal fra Venstres fritstillede folketingsgruppe samt to løsgængere, Pia Christmas-Møller (tidligere medlem af den konservative gruppe) og forslagsstilleren Ammitzbøl. Godt to måneder senere tredjebehandlet og vedtog Folketinget V og Ks forslag, der afskaffede 3 månedersreglen (L105 2009).

Og et år senere i maj 2010 vedtog Folketingets V og Ks lovforslag, som var fremsat på baggrund af B36 fra 2009, der gav registrerede partnere adgang til at ansøge om fremmedbarnsadoption (L146 2010).

Og disse sidste forhandlinger af vedtagne lov- og beslutningsforslag i 2008-10 danner mit tredje og sidste nedslag. Nu er den homoseksuelle - i hvert fald juridisk og politisk – anerkendt som en forælder, og jeg vil undersøge, hvordan denne diskursive konfiguration af en familieduelig homo organiseres og gøres mulig.

DISKURSTEORI

Den valgte metode for denne undersøgelse er diskursteori, som den fremlægges af Laclau og Mouffe (1985). Den diskursteoretiske metode (diskursanalyse) giver en række begreber og fortolkningsmuligheder for at forstå, hvordan mening etableres og fastholdes. Men samtidig vil jeg gerne fokusere på de meningsfor skydninger, der er sket over de tyve år, hvorfor en mere tekstanalytisk metode også er nødvendig.

Niels Åkerstrøm Andersen skriver, at til trods for at en diskursanalyse ikke "som i strukturalismen mener at kunne henvise til ét

simpelt princip men derimod fastholder strukturens åbenhed, så indebærer det at foretage en diskursanalyse alligevel en reducerende beskrivelse” (1999: 99). Åkerstrøm Andersen peger på, at man i diskursanalysen snarere redegør og dokumenterer ”det diskursive spredningssystem” (ibid.), og diskursanalysen kan derfor med fordel suppleres af mere tekstanalytiske dekonstruktive analyser, der i højere grad end at blotlægge de diskursive betydningskonstruktioner dekonstruerer betydning. Jeg vender mig derfor også mod Åkerstrøm Andersen’s læsning af Laclau og Mouffe, hvor han udvikler en analysestrategi, der sammentænker diskursanalyse og dekonstruktion med udgangspunkt i Laclaus begreb logik (1999: kap. 4). I dette afsnit vil jeg kort redegøre for centrale diskursteoretiske begreber, inden jeg redegør for Åkerstrøm Andersen’s analysestrategi og præsenterer min analysestrategi, som jeg kalder en queerteoretisk diskursanalyse.

Grundpræmissen inden for diskursteori er, at der ikke nogen given eller naturlig forbindelse mellem det betegnede og tegnet. En ting kan således betydningsudfyldes på flere måder, hvorfor det bliver selve den proces, hvorigennem en ting får betydning, der er analysens mål. Når bestemte ord sammensættes på bestemte måder, så tildeles en ting mening. Eftersom tingen ikke har nogen given eller iboende betydning, så bliver tingen så at sige produceret i dét, den får tildelt betydning. Og denne betydning kan altid ændres eller forskydes.

Den mindste sproglige enhed, kalder Laclau og Mouffe et element. Det er så at

sige, den mindste betydningsbærende enhed. Et element er således et tegn eller et ord. Når vi laver sprog, så sammensætter vi elementer i bestemte sammenhænge. En sådan sammenhæng mellem elementer, som fx en sætning eller en tegning, kalder Laclau og Mouffe for en artikulation. Hvis mange artikulationer minder om hinanden, betydningstildeler ting på samme måde, så kalder Laclau og Mouffe det en diskurs (1985: 105). Vi sammensætter elementer i kæder af ækvivalens og kæder af differens (1985: 127). Det betyder, at vi skaber mening ved at få nogle elementer til betyde næsten det samme (ækvivalens), og dem modsætter vi andre elementer, som vi tildeler den modsatte betydning (differens). Når vi fx tildeler elementet ’mand’ betydning, så gør vi det ved at sidestille eller ækvivalere elementer, fx ’stærk’, ’aktiv’, ’lyseblå’, ’rationel’. Og denne kæde modstiller eller differentierer vi elementet ’kvinde’, som modsat ækvivaleres med ’svag’, ’passiv’, ’lyserød’, ’følelsesladet’. Når mange artikulationer forbinder elementerne mand/kvinde i sådanne bestemte betydningskæder, kan vi kalde de mange artikulationer for en mand/kvinde-diskurs eller kønsdiskurs.

Eftersom der ikke er nogen given, naturlig eller iboende sammenhæng mellem elementet (tegnet) og den fysiske krop (det betegnede), så bliver vores mulighed for at forstå og leve som mand og kvinde produceret gennem denne diskursive og artikulatoriske proces. Men samtidigt, netop fordi der ikke er nogen given sammenhæng, kan vi jo bare sætte elementerne sammen på en anden måde. Fx er den kønsdiskurs, jeg har skitseret ovenfor, udfor-

dret af andre diskurser, således at vores forståelse af kønnet er under konstant udvikling eller i konstant betydningsskred. Og sådan er det med alle diskurser og al mening. Det er i konstant 'fare' for at blive undergravet af andre diskurser og nye sammensætninger af mening.

Der kan godt være flere diskurser, der kæmper om at betydningstildele en ting samtidigt. Fx kan en diskurs differentiere 'mand' og 'hudplejeprodukter', og ækvivalere hudplejeprodukter med 'kvinde' eller 'bøsse', mens en anden diskurs kan ækvivalere netop 'mand' og 'hudplejeprodukter' og differentiere det til 'gammeldags mand'. Så vil vi kunne sige, at en traditionel maskulinitetsdiskurs kæmper med metroseksuel maskulinitetsdiskurs. Diskurserne er forskellige og vil kæmpe om at 'vinde' retten til at definere elementet 'mand'. Når diskurserne på den måde er enige om, hvad de er uenige om, så kalder Laclau og Mouffe diskurserne for en diskursformation (1985: 105).

Det kan bemærkes, at diskurser ikke bare organiserer elementer i bestemte kæder, men også privilegerer bestemte elementer til at være særligt betydningstunge. Fx knytter elementet 'mand' en række betydninger til sig. Sådanne særlige tunge elementer, hvor framing organiseres, kalder Laclau og Mouffe knudepunkter (1985: 112).

I mine analyser anvender jeg begrebet diskursformation, som samlende betegnelse for de diskurser, der deler samme mål. Jeg skelner således mellem to diskursformationer: En pro-diskursformation og en anti-diskursfor-

mation. På den måde bliver det mulig at skelne mellem de diskurser, som søger at udvide eller sikre homoseksuelles adgang til adoption og partnerskab, og de diskurser, som søger at begrænse den. Jeg inddeler herefter artikulationerne i en række diskurser inden for hver diskursformation. Diskurserne identificeres ved at analysere, hvordan elementerne sættes sammen i kæder af ækvivalens og differens i de mange artikulationer, som er i materialet. Når den samme sammensætning og modsætning af betydning artikuleres flere gange, så peger jeg på en diskurs.

Diskursanalyse og dekonstruktion

Åkerstrøm Andersen argumenterer for, at diskursanalysen med fordel kan suppleres af dekonstruerende analyser (1999: 99). Hvor en diskursanalyse blotlægger og kortlægger organiseringen af elementer i en bestemt diskursiv situation, så vil en dekonstruktiv analyse i højere grad undergrave og dekonstruere organiseringen af elementer. Således viser en dekonstruktiv analyse ikke bare en dualitet (fx mand/kvinde), men søger at vise, hvordan denne forskel er en "mekanisme i et betydningsdannende spil" (ibid.: 101), som ofte hierarkiserer de to sider i dikotomien. Laclau kalder disse betydningsdannende mekanismer, som dekonstruktive analyser viser, logikker (ibid.). En diskurs er således 'smurt' af en eller flere logikker. En logik gør, at diskursens sammensætning af mening netop giver mening og kan forbindes til andre diskurser. Hvor diskursanalysen viser eller blotlægger diskursens konfiguration og sammensætning, så viser den dekonstruktive analyse,

hvordan denne modsætning overhovedet er mulig.

Derfor argumenterer Åkerstrøm Andersen for, at forholdet mellem dekonstruktion og diskursanalyse er cirkulært: En diskursanalyse viser en række dualiteter eller dikotomier (kæder af ækvivalens og differens). Disse dikotomier kan man så dekonstruere og påvise, hvilke logikker de indeholder. Og de påviste logikker kan så åbne for en ny diskursanalyse, hvor man bruger disse logikker som ”en slags ledetråde eller omdrejningspunkter for diskursanalyserne” (1999: 102).

Queerteoretisk diskursanalyse

Åkerstrøm Andersens dekonstruktive og diskursanalytiske cirkulære analysestrategi drejer jeg til en queerteoretisk diskursanalyse. Som ledetråd eller omdrejningspunkt for min diskursanalyse af forhandlingerne bruger jeg queerteoretiske dekonstruktioner af køn, seksualitet, reproduktion og identitet og dekonstruktion af forholdet mellem natur/kultur og essens/konstruktion, som er udført af bl.a. Judith Butler og Eve K. Sedgwick (Butler 1993, 1999, 2004; Sedgwick 1990). Det betyder, at jeg ikke antager, at der er nogen given eller naturlig form for reproduktion eller familieform. Og at jeg antager, at seksualitet og køn ikke er iboende i subjektet, men bliver produceret diskursivt og materielt i selve italesættelsen. Når en taler i forhandlingerne fx taler om ’den naturlige heteroseksuelle familie’, så er min tilgang, at en bestemt slægtskabsrelation, som vi kalder familien, *bliver* både heteroseksuel og naturlig i *selve italesættelsen*. Dermed er der ikke en sand eller en

given (homoseksuel eller heteroseksuel) familieform. Diskurserne er således i Butlers terminologi performative. Og disse diskurser er mulighedsgivende begrænsninger (Bissenbakker Frederiksen 2008: 31; Butler 1997: 16) på den måde, at det er gennem performative artikulationer, at vi kan ’få’ en identitet og samtidigt sætter diskurser også begrænsninger for, hvilke identiteter, subjektspositioner, der er mulige at *gøre*.

Det betyder også, at den homoseksuelle ikke er en naturlig eller transhistorisk identitet eller praksis. Derimod er homoseksualitet (og heteroseksualitet) en historisk konstruktion, som produceres af de magt/vidensdiskurser, som dominerer en bestemt historisk periode (Foucault 1994). Derfor taler jeg om konfigurationen af den homoseksuelle figur. Ved at vælge den terminologi er det muligt at se på den homoseksuelle som en konfiguration af flere elementer og produceret af historiske betingelser og samtidige kontekster. Det betyder ikke, at homoseksuelle liv ikke er kropslige liv. Men kropslige liv materialiseres inden for en diskursiv ramme af mulige subjektspositioner og sammensætninger af betydning. Det er den ramme, inden for hvilken seksualitet kropsliggøres, mine analyser kan hjælpe med at synliggøre.^v

Samtidigt dekonstruerer jeg diskurserne og udpeger en række logikker, som ’smører’ diskurserne i den forstand, at jeg udpeger de logikker, der gør diskurserne forståelige og samtidigt bygger forståelsesmæssige broer mellem forskellige diskurser. Når en diskurs fx siger, at ’homoseksualitet aldrig bliver livsbekræftende’, så ’smøres’ denne diskurs

af en logik, der forbinder homoseksualitet med sygdom, selvmord og degeneration. Udpegningen af logikker giver samtidig en mulighed for at dekonstruere diskursernes udvikling gennem de tyve år.

Analyserne er struktureret kronologisk i tre nedslag. Hvert nedslag er struktureret ud fra den ovenfor skitserede analysestrategi. Samtidigt har jeg vægtet den historiske gennemgang højt, således jeg også bruger en del plads på at redegøre for selve forslagene og deres politiske og historiske kontekst.

1. NEDSLAG: ANERKENDELSEN AF DEN BARNLØSE HOMO 1988-1989

Et forslag om registrering af homoseksuelle partnerskaber blev første gang præsenteret af Ægteskabsudvalget af 1969, som fremlagde det i slutningen af 1960'erne (Søland 1997: 47).^{vi} I 1973 vedtog Forbundet af 1948 (senere Landsforeningen for Bøsser og Lesbiske, og nu LBGT-Danmark) på deres landsmøde, at de ville kæmpe for et sådan partnerskab til trods for modstand fra menige medlemmer (ibid.). I 1984 blev et forslag for første gang fremlagt Folketinget (B99 1984). Forslaget blev ikke stemt igennem, men der blev nedsat en kommission til belysning af homoseksuelles vilkår i Danmark (Søland 1997: 48-9). I 1988 blev et lovforslag om registreret partnerskab fremlagt, som dog ikke blev vedtaget (L182 1988). Det lignede i store dele det forslag, som var fremlagt i 1984 med to væsentlige undtagelser: Muligheden for stedbarns-adoption og mulighed for blive registreret i Folkekirken var taget ud (Søland 1997: 50). Lovforslaget blev fremlagt igen i næste folke-

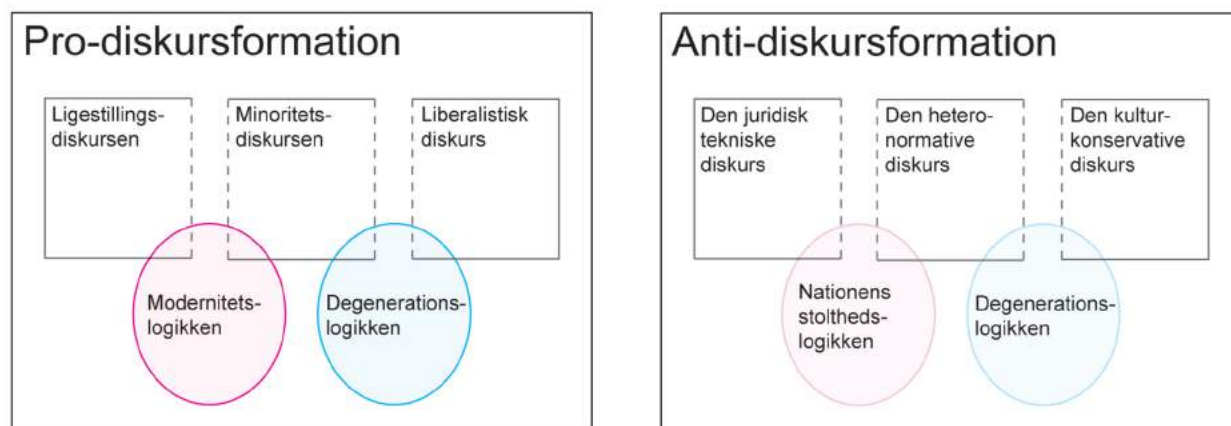
tingssamling samme år og blev denne gang vedtaget (L117 1988).

Anti-diskursformationen:

Diskurserne, som søgte at forhindre indførelsen af lov om registreret partnerskab, delte sig i overordnede men overlappende diskurser. Min udpegning af diskurser er inspireret af Henning Bechs udpegning af argumenter i forhandlingerne (Bech 1992: 134-38, 1997: 199-202).

Den første var den juridisk-tekniske^{vii} diskurs. Det var primært regeringspartierne V og K samt dele af CD, der artikulerede fra denne diskurs. Især den konservative justitsminister Erik Ninn-Hansen, som talte på baggrund af regeringen snarere end sin folketingsgruppe, talte ud fra denne diskurs. Argumentationen i denne diskurs var, at lov om registreret partnerskab burde forkastes, da den både var unødvendig og ødelæggende. Unødvendig, da den allerede eksisterende lovgivning om pirløse forhold og arveretten dækkede problemstillinger som arv og gensidig sikring, endda uden at pålægge parrene de 'negative' konsekvenser af et ægteskab/registreret partnerskab såsom gensidig forsørgerpligt. Endvidere lagde den juridisk-tekniske diskurs vægt på, at lov om registreret partnerskab ville 'tvinge' homoseksuelle til at registrere sig offentligt, og det formodedes, at de homoseksuelle gerne ville "gemme sig" (se fx justitsminister Erik Ninn-Hansen (K), L182 1988: 8357). En formodning, som viste den juridisk-tekniske diskurs sammenfald med den anden diskurs i anti-diskursformationen,

DET DISKURSIVE FELT: 1988-1989

Figur 2: Diskursorden for forhandlingerne af L182 og L117.

den heteronormative diskurs og illustrerede, at selv om den juridisk-tekniske diskurs hentede sine argumenter i praktikaliteter, så var diskursen heteronormativ i ideologisk forstand.

Et andet sammenfald mellem den juridisk-tekniske diskurs og den heteronormative diskurs var bekymringen for Danmarks renommé og værdier. En bekymring, som hentede sin argumentation i den logik, jeg kalder nationens stoltheds-logikken. Denne logik tegnede en gennemgående argumentation i den juridisk-tekniske og heteronormative diskurs: Hvis Danmark indførte lov om registreret partnerskab ville det føre til, at Danmark mistede anseelse i udlandet og ødelagde samarbejdet i Norden, som det fx ses i følgende artikulation af daværende justitsminister: ”De lovforslag, vi har til behandling, vil derimod kunne medføre negativ omtale af Danmark i udlandet [...]. Endelig vil jeg påpege, at Danmark [...] på afgørende måde vil fjerne

sig fra den nordiske retsenhed [...]” (justitsminister Erik Ninn-Hansen (K), L117 1988: 4291). Diskursen ækvivalerede dermed homoseksualitet med dårlig omtale i den forstand, at en yderligere accept af homoseksuelle forhold ville ”skabe en generel usikkerhed om lødigheden af andre retshandlinger foretaget af danske myndigheder” (justitsminister Erik Ninn-Hansen (K), L182 1988: 8357).

Den anden diskurs i anti-diskursformationen var den heteronormative. Diskurser inden for en diskursformation skal ikke forstås som ’rene’ i den forstand, at en taler kun taler ud fra én diskurs. Snarere bruger en taler flere diskurser, som overlapper hinanden. Den heteronormative diskurs dækkede således hele anti-diskursformationen, men jeg destillerer den til én diskurs, da den var forskellig fra den juridisk-tekniske samt den tredje diskurs i anti-diskursformationen, den kulturkonservative diskurs. Den juridisk-tekniske var kende-

tegnet ved ikke at ækvivalere sin modstand mod lov om registreret partnerskab med ideologiske eller politiske principper eller valoriseringer, mens den heteronormative ækvivalerede sin modstand mod lov om registreret partnerskab med en nærmest klassisk valorisering af heteroseksualitet og modstand mod homoseksualitet. Derfor kalder jeg diskursen heteronormativ, som betegner denne ideologiske sammenkædning mellem heteroseksualitet, naturlighed og førstehed (Warner 1993).

Som nævnt ovenfor kunne dette ses ved, at det formodedes pr. automatik og forblev uimodsagt, at homoseksuelle havde en interesse i at leve i skjul. Diskursen differentierede registreret partnerskab med den heteroseksuelle kernefamilie, som det ses i følgende artikulation af den konservative folketingsgruppes ordfører:

Familien bygger på ægteskabet mellem kvinde og mand og på de børn, der som oftest er en naturlig følge deraf. Kernefamilien er livsbekræftende, og den hæges der om gennem ægteskabet. Parforhold mellem personer af samme køn kan efter sagens natur aldrig blive livsbekræftende på samme måde som forholdet mellem to af hver sit køn. Der bør derfor ikke gives sådanne parforhold ægteskabslignende karakter gennem en registreringsordning. Det virker kunstigt og unaturligt [...]” (Hagen Hagensen (K), L182 1988: 8363-4).

Artikulationen illustrerer hvorledes den heteronormative diskurs ækvivalerede heteroseksualitet med familien, reproduktion, naturlighed og vitalisme. Og dette differentieredes homoseksualitet, som ækvivaleredes med

kunstighed, unaturlighed, ikke-reproduktion og deraf en ikke-vitalisme. Denne ækvivalens muliggjordes gennem en logik, jeg kalder degenerationslogikken, som kendetegner den logik, der forbinder homoseksualitet med død. Jeg trækker på det 'gamle' ord degeneration for at pege på, at denne ikke-vitalisme har været en del af forståelsen af homoseksualitet siden 'den homoseksuelle arts fødsel' (Foucault 1994; von Rosen 1993: kap. 11). Homoseksualitet har været forbundet med død, da homoseksualitet blev oplevet som en særlig degenereret udgave af menneskeligheden, hvis forfinelse i sidste ende ville slå menneskearten ihjel, som det fx kunne ses i den danske homoseksuelle forfatter Herman Bangs essay om homoseksualitet fra 1922 (Bang 1966; Heede 2003: 18-21; von Rosen 1993: 342-54). Degenerationslogikken i den form forsvandt, men homoseksualitet forblev forbundet med død, ulykke, sygdom, og frem for alt med ikke-reproduktion. Ikke-vitalismen blev på grusom vis udspillet i 1980'erne da mandlige homoseksuelle miljøer i vesten blev ramt af en omfattende fatal AIDS-epidemi (Bersani 1987; Bersani og Phillips 2008; Hanson 1991; Nunokawa 1991). Det var derfor ikke tilfældigt, at den heteronormative diskurs forbandt homoseksualitet med både menneskehedens udslettelse og sygdommen AIDS.

Den heteronormative diskurs ækvivalerede lov om registreret partnerskab med en homoseksuel fare overfor heteroseksualitet. I sær den del af FPs folketingsgruppe, som stemte imod forslaget, ækvivalerede registreret partnerskab med en fare. Fx argumenterede

Jane Oksen (FP) for, at lov om registreret partnerskab ville føre til en stigning af AIDS-smitten, da loven kunne medføre en indvandring af bøsser ”med meget skiftende partnere” (L117 1988: 4298). Kristen Poulsgaard (FP) var ikke bange for indvandringen, men derimod bange for de ”45% af alle mænd [der] har tendenser til at ville leve sammen mand/mand” (L182 1988: 8369). Her var det altså ikke døden i form af AIDS, der var truslen, men derimod faren for, at menneskeheden ville uddø, hvis alle mænd blev bøsser. Eller som Behnke (FP) udtrykker det, så truer lovforslaget om registreret partnerskab ”menneskenes eneste mulighed for at overleve som race” (L182 1988: 8379).

Det interessante i disse artikulationer er ikke bare at påpege den homofobi (forstået som en særlig angst for homoseksualitet), artikulationerne indeholdte. Artikulationerne ækvivalerede, på samme måde som vi så det i artikulationen fra Hagensen, homoseksualitet med død. Hos Hagensen så vi en ækvivalens mellem vitalisme og heteroseksualitet, hvor vi hos Oksen, Poulsgaard og Behnke ser en ækvivalens mellem død (i konkret forstand ved AIDS og i mere abstrakt forstand ved ikke-reproduktion) og homoseksualitet.

Den heteronormative diskurs ækvivalerede altså heteroseksualitet med vitalitet, reproduktion, familie og naturlighed, og differentierede dette med homoseksualitet, der ækvivaleredes med død, ikke-reproduktion, ikke-familie og kunstighed. Men den heteronormative diskurs havde en vis sympati for homoseksualitet, som blev set som en uheldig skavank, som den enkelte ikke kunne gøre for,

som det fx kan ses i formodningen om, at homoseksuelle ønskede at holde ’det’ skjult og gå ”meget stille med deres problemer, som jeg vil kalde det” (Jane Oksen (FP), L117 1988: 4299), og der var et udtalt ønske om, at hjælpe homoseksuelle forhold i lovgivningen.

Anderledes ser det ud hos den kulturkonservervative diskurs. Her artikuleredes en principiel modstand mod homoseksualitet, som mestendels bundede i en kristen logik. Diskursen var primært artikuleret fra KFPs folketingsmedlemmer, og jeg kunne derfor have navngivet diskursen ’den kristne diskurs’. Men jeg ønsker at tydeliggøre forbindelsen mellem den kulturkonservervative diskurs, som den blev artikuleret mere kristent af KRFs medlemmer i 1988 og den kulturkonservervative diskurs, som folketingsmedlemmer af DF talte fra i forhandlingerne fra 2003 og frem.

Den kulturkonservervative diskurs ækvivalerede lov om registreret partnerskab med en generel anerkendelse af homoseksualitet, som blev anset som problematisk. Det ses fx i denne artikulation: ”Det kan ikke være rigtigt, at det nu får ligesom det blå stempel, og det gør man ved at legalisere det og sige: Jamen det er helt i orden, at man indretter sig på den måde [i homoseksuelle forhold]. Jeg mener, det er i strid med alt det, vi bygger på herhjemme” (Inger Stilling Pedersen (KRF), L182 1988: 8363). Denne blåstempling af homoseksualitet blev differentieret både ”det vi bygger på” og et kristent værdsyn. Således blev homoseksualitet forstået som problematisk pr. se og i modstrid med det danske og kristne. Homoseksualitet, for den kulturkonservervative diskurs, ”er og bliver forkert” (Inger

Stilling Pedersen (KRF), L182 1988: 8371), lov om registreret partnerskab var en ”forherligelse af de homoseksuelle” og det var ”i strid med et kristent synspunkt” (Inger Stilling Pedersen (KRF), L182 1988: 8381).

Generelt kan vi sige om anti-diskursformationen, at den favnede den juridisk-tekniske diskurs på den ene side, hvis modstand mod registreret partnerskab var at finde i tekniske og juridiske spidsfindigheder til den kulturkonservere diskurs, som artikulerede en principiel modstand mod registreret partnerskab som et udtryk for homoseksualitet. Det, som bandt diskurserne sammen, foruden at begge stemte imod lovforslaget, var den heteronormative diskurs. Degenerationslogikken forbandt den kulturkonservere diskurs til den heteronormative, mens den juridisk-tekniske diskurs blev forbundet til den heteronormative gennem nationens stoltheds-logikken. Sidstnævnte logik var også at finde i gentagne artikulationer i den kulturkonservere diskurs, men degenerationslogikken fyldte mest især i en differentieret form, forstået på den måde, at heteroseksualitet ækvivaleredes med naturen og reproduktion og differentieredes homoseksualitet, som dermed indirekte ækvivaleredes med kunstighed og ikke-vitalisme.

Pro-diskursformationen

Pro-diskursformationen bestod ligeledes af en række forskellige overlappende diskurser: Ligestillingsdiskursen, minoritetsdiskursen og den liberalistiske diskurs. Jeg er igen inspireret af Bechs udpegning og her også af Birgitte Sølands (1997). Både Bech og Søland har lagt

vægt på den moralske dimension af lovforslaget (Bech 1992: 137; Søland 1997: 50), at lovforslaget skulle opmuntre homoseksuelle til at indgå monogame og langvarige faste forhold. Denne dimension var en del af bemærkningerne til lovforslaget (Folketingstidende 1988-89: 2942), men overraskende artikuleredes det ikke direkte i forhandlingerne, hverken om L182 eller L117, at loven havde til hensigt at opmuntre til monogami eller langvarige faste forhold.

Hverken Bech eller Søland har gjort noget ud af den forskel, der var inden for prodiskurserne, men samlede dem som én diskurs. Jeg vil redegøre for, at pro-diskursformationen var inddelt i tre primære diskurser med hvert sit knudepunkt: Den liberalistiske diskurs var konfigureret ud fra knudepunktet individets autonomi, minoritetsdiskursen ud fra knudepunktet retfærdighed og ligestillingsdiskursen ud fra knudepunktet ligestilling. Ydermere var disse diskurser drevet af nogle logikker, som gjorde det svært for modstanderne at fastholde deres position. På den ene side ’konkurrerede’ modernitetslogikken med nationens stoltheds-logikken, hvor modernitetslogikken netop konstruerer lov om registreret partnerskab, som noget nationen burde være stolt af. Og prodiskursen brugte også degenerationslogikken, således det ikke kunne bruges som et argument mod lov om registreret partnerskab.

Ligestillingsdiskursen var især artikuleret af talere fra SF og S. Her argumenteredes for, at homoseksuelle skulle have samme rettigheder som heteroseksuelle. Lov om registreret partnerskab ækvivaleredes med kampen imod

diskrimination, som det kom til udtryk hos den socialdemokratiske ordfører: "Dette forslag er en helt nødvendig fjernelse af en ubehagelig form for diskrimination" (Pia Gjellerup (S), L117 1988: 10826). En diskrimination, som blev tillagt de diskurser, der artikulerede en modstand mod registreret partnerskab, som SFs ordfører bemærkede: "Der har været mange fordomme og mange diskriminatoriske ytringer at kæmpe imod [...]" (Ebba Strange (SF), L117 1988: 10827). Diskursen ækvivalerede herudover også registreret partnerskab med familie og børn. Eksempelvis gav talere udtryk for, at det blev oplevet som et tab, at stedbarnsadoption var taget ud af lovforslaget og en enkelt gang gav Torben Lund (S) udtryk for ønsket om en kirkelig vielse (L117 1988: 8385). Men det blev aldrig uddybet, tværtimod forsikrede talere fra denne diskurs, at det ikke handler om ægteskab. Fx artikulerer Torben Lund kort før sit ønske, at der "netop ikke [er] tale om at indføre et ægteskab; der er tale om at give disse par de samme rettigheder og pligter, som ægtefolk har" (L117 1988: 8383).

Den drivende logik i ligestillingsdiskursen var en modernitetslogik: "Der er gennem det sidste århundrede foregået en lang liberaliseringsproces, fra forbud [...] til nu hvor det [homoseksualitet] er alment accepteret som en del af livets mangfoldighed" (Pia Gjellerup (S), L182 1988: 8358). En udvikling, som tilgodeså et diskrimineret mindretal, hvis vilkår det var statens opgave at sikre, da homoseksuelle parholdforhold ikke var forskellige fra heteroseksuelle parforhold. Denne modernitetslogik og ønske om statslig ind-

blanding gav sig også til udtryk ved, at ligestillingsdiskursen ønskede at Danmark skulle placere sig som forgangsland i forhold til homoseksuelle rettigheder, der efterfølgende ville sprede sig til andre lande. Ebba Strange (SF) artikulerede dette i førstebehandlingen af L182 i 1988:

[...] vi lever i et samfund, der er i udvikling, og dette at foretage denne retfærdighedshandling over for de mennesker, der ønsker at leve sammen med en person af samme køn, er det, vi er modne til i dag i Danmark [...]. Jeg tror, det vil virke inspirerende på de andre lande og sætte gang i en proces, sådan at de andre lande vil følge efter (L182 1988: 8368).

Citatet viser også, at ligestillingsdiskursen ækvivalerede elementet retfærdighedshandling med ligestilling og modernitet. Og netop denne ækvivalens muliggjorde at ligestillingsdiskursen kunne bygge bro til minoritetsdiskursen til trods for, at de var forskellige.

Minoritetsdiskursen, som primært blev artikuleret af RV, CD og mindretallene fra regeringspartierne, ækvivalerede ikke lov om registreret partnerskab med hverken familie eller børn. Tværtimod artikuleredes det gentagne gange, at registreret partnerskab var kendetegnet ved netop ikke at være en børnefamilie eller et ægteskab, som dette lidt længere citat fra de radikales ordfører viser:

Dette forslag er ikke et forslag om ægteskab for homofile. Et ægteskab består af mange elementer. Det består af et følelsesmæssigt samhörighedsforhold, et seksuelt forhold, det består af en ramme for børns opvækst og

mange andre ting [...]. Men det, vi foreslår her, er kun ét element af ægteskabet, nemlig den juridiske regulering af parforholdet mellem de to personer, der indgår et varigt parforhold [...]. Det er alene den juridiske standardkontrakt – som jeg vil kalde den – vi tilbyder en gruppe mennesker, som ikke hidtil har haft mulighed for at modtage den, og ikke andet. Samfundet skal ikke blande sig i, hvilke følelser man nærer over for hinanden, hvordan man lever sammen og på hvilken måde. Det har intet med ægteskab at gøre. Vi foreslår ingen ritualer, ingen form for vielse [...] (Aase Olesen (RV), L182 1988: 8375)

Hvis vi sammenligner denne udtalelse med ligestillingsdiskursens artikulerede ønske om at give et registreret partnerskab adgang til både vielse og adoption, kan vi se, at minoritetsdiskursen ækvivalerede det registrerede partnerskab med mindretalsbeskyttelse snarere end ligestilling. Minoritetsdiskursen ækvivalerede altså registreret partnerskab med en minoritet, som staten burde beskytte, men ikke ligestille, da minoriteten var forstået som væsensforskellig fra normen. Registreret partnerskab differentieredes fra reproduktion, familie og ordet ægteskab, og registreret partnerskab differentieredes dermed det heteroseksuelle ægteskab, der fastholdt eneretten på reproduktion og vitalisme. Som den radikale ordfører artikulerede tidligere, udsprang forslaget fra ”respekten for mindretalsrettigheder, for det enkelte menneskes rettighed til at være anderledes end flertallet” (L182 1988: 8373). Dette kunne også ses i diskussionen om ordvalget for homoseksuelle partnerskaber: Den socialdemokratiske ordfører, der talte fra ligestillingsdiskursen, var utilfreds

med ordlyden af registreret partnerskab, der var ”noget kold og negativ ladet” (Pia Gjellerup (S), L182 1988: 5359). Denne ordlyd synes nærmest skærpet i citatet af den radikale ordfører ovenfor, som talte fra minoritetsdiskursen og kaldte det en ”juridisk standardkontrakt”.

På den måde blev minoritetsdiskursen også smurt af degenerationslogikken, og det blev sværere for anti-diskurserne at fastholde vitalismen som argument imod det registrerede partnerskab, da degenerationslogikken blev brugt på en anden måde i minoritetsdiskursen: Hvor degenerationslogikken blev brugt som argument imod lov om registreret partnerskab hos anti-diskurserne, så bruges den af minoritetsdiskursen til at forsikre, at registreret partnerskab og homoseksualitet forblev differentieret fra heteroseksualitet, reproduktion og vitalisme. Med andre ord, registreret partnerskab blev altså ikke truende overfor heteronormativiteten, da homoseksuelle forholde ikke var vitale. Og på den måde lykkedes det minoritetsdiskursen at ’bygge bro’ til de mere heteronormative udgaver af minoritetsdiskursen og samtidig – gennem knudepunktet retfærdighed, som det også kommer til udtryk i citatet – at bevare forbindelsen til ligestillingsdiskursen.

Degenerationslogikken kom også til udtryk ved Peter Duetoft (CD), der havde skiftet position fra modstander under L182-forhandlingerne (1988) til fortalere under L117-forhandlingerne (1988). CDs folketingsgruppe delte sig i spørgsmålet med 6 for og 3 imod. At folketingsgruppen anbefalede at L182 blev forkastet, skal også forklares

med, at de sad i regering, da dette lovforslag blev behandlet, men uden for regeringen under forhandlingerne af L117. Ikke desto mindre gjorde degenerationslogikken det diskursivt muligt at skifte position, som det ses i følgende artikulation af Duetoft:

Jeg [...] vil stemme for forslaget. [...]der har i al fald været tre grunde til, at jeg med sindsro kunne gøre det. Den første er, at forslaget ganske klart undtager en mulighed for adoption. Det finder vi [flertallet i CD] er virkelig vigtigt, at der ikke gives adoptionsret. Det andet er, at der ikke vil kunne foretages vielse. [...] Det tredje er, at vi også mener, det er vigtigt, at den ene part skal være bosiddende i Danmark. Det gør, at vi ikke bliver et eller andet Las Vegas [...] (L117 1988: 4302)

I citatet kan vi se, at netop minoritetsdiskursens konfiguration af homoseksualitet som modsat ægteskabet og reproduktion gjorde det muligt for minoritetsdiskursen at forene dele af anti-diskursformationen med ligestillingsdiskursen. Knudepunktet 'retfærdighed' ækvivaleredes med mindretalsbeskyttelse hos minoritetsdiskursen (og registreret partnerskab differentieredes dermed ægteskabet). Samtidigt blev 'retfærdighed' et element i ligestillingsdiskursen, hvor 'retfærdighed' blev ækvivaleret med denne diskurs' knudepunkt 'ligestilling' (og dermed blev 'retfærdighed' forbundet med en ækvivalens mellem registreret partnerskab som ægteskab).

Den sidste diskurs ækvivalerede retfærdighed anderledes end hos minoritetsdiskursen. De primære talere i den liberalistiske diskurs var det flertal i FP og de mindretal i V og K,

som støttede lovforslaget. Den liberalistiske diskurs delte ønsket om mindretalsbeskyttelse med minoritetsdiskursen. Men modsat minoritetsdiskursens knudepunkt i retfærdighed, så havde den liberalistiske diskurs knudepunkt i individets frihed. Dette ækvivaleredes med individets ret til at vælge den livsform, som vedkommende ønskede: "[D]et [er] vores [mindretallet i K] opfattelse, at staten ikke skal blande sig i menneskers følelsesliv" (Per Stig Møller (K), L117 1988: 10836). Den liberalistiske diskurs trak også på degenerationslogikken og dermed differentieredes registreret partnerskab med ægteskabet. Det ses længere nede i Møllers (K) artikulation: "Der er mennesker, som har valgt at leve på en anden måde end flertallet herhjemme, og som derfor ikke er i stand til at bidrage til den familiestruktur, som også vi mener samfundet baseres på" (L117 1988: 10836). Ligeledes artikulerede Behnke (FP), som var en del af flertallet af FP, der støttede vedtagelsen af lov om registreret partnerskab, en udbredt skepsis overfor "det problem", at lesbiske kunne få børn uden om adoptionsreglerne (L182 1988: 8380). At minoritetsdiskursen og den liberalistiske diskurs begge trak på degenerationslogikken – og dermed ækvivalerede registreret partnerskab og ikke-reproduktion og differentierede det til ægteskabet – gjorde det muligt, at den liberalistiske diskurs var en del af pro-diskursformationen, selvom mindretalsbeskyttelse og retfærdighed ækvivaleredes forskelligt i hhv. minoritetsdiskursen og den liberalistiske diskurs.

Sammenfattende om forhandlingerne i 1988 kan man sige, at lovforslaget blev ved-

taget ved, at det lykkedes minoritetsdiskursen at samle modstridende pro-diskurser gennem modernitets- og degenerationslogikken. Sidstnævnte gjorde det muligt for den liberalistiske diskurs at artikulere en støtte til forslaget ligesom differentieringen fra ægteskabet gjorde det muligt, at heteronormative artikulationer blev inkluderet i pro-diskursformationen. Hermed blev den bærende logik i forhandlingerne degenerationslogikken. Det vil sige, at homoseksualitet blev konfigureret som ikke-produktivt og differentieredes med heteroseksuel vitalisme. Eller sagt på en mere simpel måde, lovforslaget gik igennem, da homoseksuelle forhold forblev modstillet børnefamilien, som dermed sikrede heteroseksualiteten patentet på reproduktion. Denne logik som prægede hele anti-diskursformationen og store del af pro-diskursformationen.

2. NEDSLAG: STEDBARNADOPTION OG DE FØRSTE FORSLAG OM FREMMEDBARNADOPTION

Ti år efter lov om registreret partnerskab trådte i kraft var der, som forudset af ligestillingsdiskursen, indført lignende love i Sverige, Island og Norge (Rydström 2010: 251-2). Derfor fremstillede den nu socialdemokratiske justitsminister et lovforslag, der skulle sidestille disse love med den danske partnerskabslov. Det var altså en teknisk lov, der blot skulle ajourføre lovgivningen, som da også fik støtte af hele Folketinget undtagen KRF, der ikke kunne støtte en ”udvidelse af adgangen til at indgå registreret partnerskab” (Jann Sjørnsen (KRF), L70A 1998: 1: 13). Men allerede i førstebehandlingen rejste Yvonne Her-

løv Andersen (CD) spørgsmålet om stedbarns adoption i registrerede partnerskaber, hvor lovgivningen skabte ”en absolut ulighed mellem de børn, som findes i registrerede parforhold, og andre børn” (L70A 1998: 1: 6). Under udvalgsarbejdet til andenbehandlingen fremlagde CD derfor et ændringsforslag, som støttedes af et flertal i udvalget bestående af EL, SF, S, RV og FP (L70A ÆF2 1999). Stedbarns adoptionen blev således stemt igennem på baggrund af et ændringsforslag, og debatten om forslaget var begrænset. Det er derfor ikke muligt at udpege diskurserne, da jeg ikke med udgangspunkt alene forhandlingerne om L70A kan redegøre for en *regelmæssig spredning* af artikulatoriske praksisser. Materialet er altså ikke omfangsrigt nok, til at kunne påpege hvilke diskurser, der er til stede. Alligevel viser forhandlingerne en række interessante forskydninger, som peger på overgangen til 2003-debatterne.

Diskussionen i 1999 handlede i høj grad om rimeligheden af, at behandle stedbarns adoption som et ændringsforslag, hvilket viser at den juridisk-tekniske diskurs stadig var stærk. Ligesom i forhandlingerne om registreret partnerskab gjorde den juridisk-tekniske diskurs det muligt, at artikulere en modstand mod stedbarns adoption uden at differentiere sig fra den mindretalsbeskyttelse og retfærdighed, som pro-diskurserne havde vundet definitionsretten over. Og inden for antipositionen var også den kulturkonservative diskurs stadig repræsenteret i næsten uændret form af Dansk Folkeparti (DF) og KRF.

Pro-diskursformationen synes nu at blive samlet omkring elementet barnets tarv: ”[D]et

er en ligestilling med de børn, der lever i heteroseksuelle ægteskaber” (Yvonne Herløv Andersen (CD), L70A 1998: 2: 4). På den måde blev ligestillings- og minoritetsdiskursen forenet i en midlertidig pro-diskurs, som kan kaldes børne-ligestillings-diskursen. Det centrale var, at der ikke argumenteredes om retfærdighed for en minoritet og som sådan heller ikke om homoseksuelles vilkår eller ligestilling. Derimod blev det diskursive fokus lagt på barnets tarv: Dermed kunne socialdemokraternes ordfører, selvom socialdemokraterne ti år inden var åben for adoptionsmuligheder, således forsikre, at ”der ikke vil blive tale om fremmedbarnsadoption” (Dorte Bennedsen (S), L70A 1998: 2: 5). Ligeledes kunne de Radikale, som ti år inden var fundamentalt imod muligheden for adoption, redegøre for deres nye standpunkt: ”Det handler ikke om forældrenes retstilling, det handler om, at barnets retstilling skal sidestilles med retstillingen for børn i almindelige ægteskaber” (Elisabeth Arnold (RV), L70A 1998: 2: 6).

Dette varslede den kommende splitning i ligestillingsdiskursen mellem principiel ligestilling og ’ansvarlig’ ligestilling. Den ansvarlige ligestilling artikuleredes bl.a. af Magrethe Auken (SF). Diskursen var heteronormativ i den forstand, at den klart artikulerede, at heteroseksuelle forældreskaber var at foretrække. Men de homoseksuelle fik alligevel børn, og Auken artikulerede, ”når barnet er født, så skal vi se på barnets tarv” (L70A 1998: 2: 8). På den måde konfigureredes den ansvarlige ligestillingsdiskurs ud fra knudepunktet barnets tarv som ækvivaleredes med hetero-

seksualitet men også med ansvarlig homoseksualitet, det at homoseksuelle forældrepar måtte leve op til den kønsmæssige mangel i deres forældreskab.

Denne ansvarlige ligestilling prægede debatterne omkring lesbiske og enlige kvinders adgang til medicinsk assisteret reproduktion (Petersen 2007a), og den dannede en linje til den forandring i pro-diskursformationen, som kommer til at præge debatterne i slutningen af årtiet, hvor minoritetsdiskursen helt forsvandt til fordel for en styrket ligestillingsdiskurs, som bæres af en homonormativ logik.

Den umulige fremmedbarnsadoption

Efter folketingsvalget i 2001 blev Folketinget sammensat med en de facto flertalsregering i den forstand, at V og K sammen med DF havde et flertal. Hvor der op til 2001 havde været mulighed for forskellige flertal henover midten, og dermed også alternative koalitioner, så dannede V, K og DF fra 2001-06 et fast flertal imod de fleste forslag, der ville muliggøre og gøre livet nemmere for homoseksuelle forældreskaber. Fra 2006 opstod der dog et mindretal i Vs folketingsgruppe, der stemte imod regeringen og Vs anbefalinger, således at §3, der forbød lesbiske og enlige kvinder at modtage medicinsk assisteret reproduktion, kunne afskaffes i 2006. Ligeledes blev afskaffelsen af 3 måneders-reglen, der gjorde at medmor ikke kunne ansøge om stedbarnsadoption før 3 måneder efter barnets fødsel. Og muligheden for fremmedbarns-adoption blev også stemt igennem med et mindretal fra V i 2009.

Vi skal nu se på den første forhandling i denne nye parlamentariske situation. I folketingssamlingen 2002-03 fremlagde oppositionspartierne fire forslag. Tre forslag, fremlagt af hhv. EL, SF og RV, sigtede på at give registrerede partnere muligheden for at ansøge om fremmedbarns adoption, mens det fjerde, fremlagt af EL, alene sigtede på, at afskaffe 3 måneders-reglen.

Anti-diskursformationen

Den nye parlamentariske situation, nye ordførere og en forskydning i spørgsmålet om den familieduelige homo fra spørgsmål vedrørende homoseksuelle parforhold til egentlige homoseksuelle familier med børn skærpede positionerne og retorikken.

Den juridisk-tekniske diskurs fyldte mindre i anti-diskursformationen, mens den heteronormative og den kulturkonservative diskurs nærmede sig hinanden ved, at begge ækvivalerede en modstand mod muligheden for adoption med det dominerende knudepunkt, barnets tarv. Heteroseksualitet ækvivaleredes med den ideelle familie, natur, kultur, kristendom og blev bundet sammen med knudepunktet barnets tarv. Barnets tarv differentieredes dermed homoseksuelle familier, der stred mod natur og kultur. Fx artikulerede Helge Adam Møller (K): "[D]et ideelle forældrepar består af såvel en mor som en far" (L91 2002: 1: 49). Da oppositionen angreb Møllers position, uddybede han sin position: "[M]an [må] tage konsekvensen af sin biologi. To kvinder, der lever sammen, kan i hvert fald ikke få et barn med hinanden, og det kan to mænd heller ikke" (L91 2002: 1: 52). Det

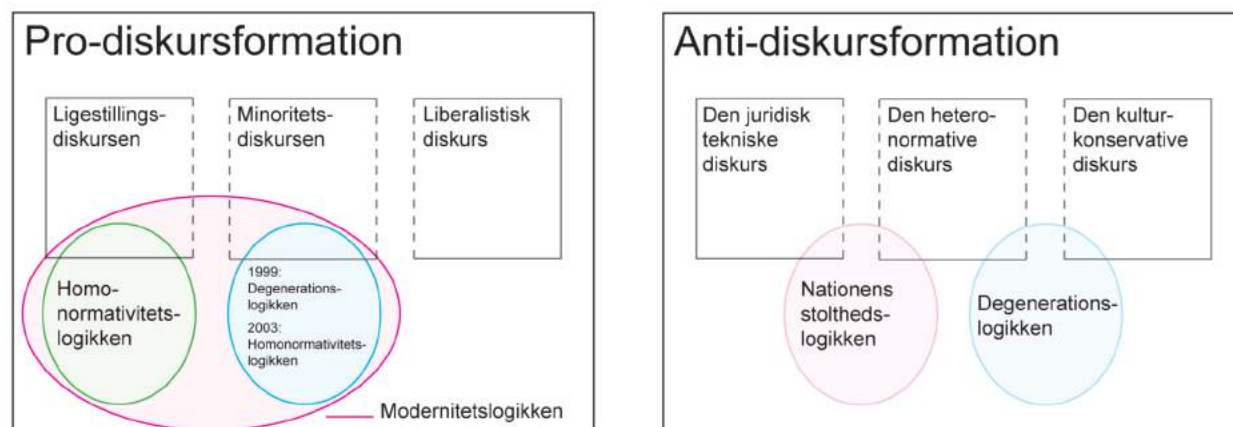
kan synes mærkeligt, at Møller sagde, at to kvinder eller to mænd ikke kunne få børn, når selve debatten og hans modstand netop handlede om samkønnedes forholds mulighed for at få børn. Men det må forstås som, at Møller ækvivalerede børn og reproduktion med det heteroseksuelle samleje. Andre former for reproduktion, adoption eller insemination, blev dermed etableret som ikke mulige eller i det mindste som unaturlige. Og kort efter blev denne ækvivalering bundet sammen med heteroseksualitet, og natur sammen med kulturen, på den måde at kæden af elementer blev ækvivaleret med et kulturelt imperativ om heteroseksualitet:

Det bedste er, at et barn får modspil fra både en mand og en kvinde, og det er altså lidt svært, hvis man bliver spurgt, hvordan man har det hjemme i familien, af sine små skoleveninder: Hvordan har I det hjemme hos jer, leger I nogen sinde far, mor og børn? Nej, nej, vi leger far, far og børn. Det er ikke lige så godt. (Møller (K), L91 2002: 1: 55)

Både Møller (L91 2002: 1: 52) og DFs ordfører, Per Dalgaard, ækvivalerede også den heteroseksuelle kernefamilie som garant for barnets tarv med en kristen, dansk kultur. Fx artikulerede Dalgaard: "Denne kernefamilie består af en kvinde og en mand samt de børn, de måtte få sammen eller har bragt sammen. [...] kernefamilien er et af de bærende elementer i den danske kristne kultur" (L91 2002: 1: 45).

Den heteronormative og kulturkonservative diskurs vægt på barnets tarv skabte altså en stærk anti-diskursformation, der til trods for

DET DISKURSIVE FELT: 1999-2003

*Figur 3: Diskursorden for forhandlingerne af L70A og L91
(L91 blev behandlet sammen med B65, L119 og L93)*

en indre modsætning, at den heteroseksuelle kernefamilie både var "naturens eget udgangspunkt" (Sjursen (KRF), L91 2002: 1: 70), såvel som et kulturelt imperativ, dominerede forhandlingerne i 2002. I forlængelse af de tidligere forhandlinger etableredes homoseksuelle familier som ikke-vitale, da de konstitueredes som modsætning til både naturlig, kulturel og national reproduktion. De bærende logikker i anti-diskursformationen var således til stadighed logikkerne om hhv. nationens stolthed og degeneration.

Pro-diskursformationen

Den største ændring i konfigurationen af den homoseksuelle familie kan ses i prodiskursformationen, som stadig var opdelt i tre overordnede diskurser: Ligestillings-, minoritets- og den liberalistiske diskurs.

Den liberalistiske diskurs stod svagt. Kun privatisten^{viii} fra V, Flemming Oppfeldt, ar-

tikulerede fra den liberalistiske diskurs: "Jeg er modstander af staten, som den store smagsdommer, supersmagsdommeren. Der burde være grænser for politik." (L91 2002: 1: 80). Den liberalistiske diskurs anerkendte ikke barnets tarv som knudepunkt, men ækvivalerede sin støtte til forslagene gennem en differentiering til "formynderstaten" (ibid.). Dermed konfigureredes den liberalistiske diskurs ud fra et andet knudepunkt, nemlig individets autonomi og frihed fra statslig indblanding.

Minoritetsdiskursen fyldte mindre end den gjorde for ti år siden, men var stadig tilstede i artikulationer, som forbandt støtten til forslagene med en beskyttelse af en marginaliseret minoritet. Fx var Elisabeth Arnold (RV) "rystet over" hvad hun har "mødt af fordomme om homoseksuelle", og hun trak et spor fra vedtagelsen af det registrerede partnerskab til

forhandlingerne om adoption ud fra dette spørgsmål om tolerance overfor et mindretal:

Vi mener faktisk, at gennemførelsen af registreret partnerskab har været en succes, i den forstand at billedet af homoseksuelle, som bor sammen, er blevet mere accepteret og er blevet mere almindeligt. [...] På samme måde med adoption: Her har vi taget udgangspunkt i, at vi i forvejen har disse familier i Danmark [...]. (L91 2002: 1: 69)

Minoritetsdiskursen så altså ikke homoseksuelle familier som ønskelige som sådan. Men nu hvor de allerede var her, så måtte lovgivningen hjælpe til at bekæmpe fordomme og diskrimination. Den amerikanske forsker Wendy Brown (2006) har arbejdet med tolerance og peger bl.a. på, at tolerance indeholder magtlogik, der positionerer den gruppe, som tolererer (majoriteten) som overordnet den gruppe der bliver tolereret (minoriteten): Minoriteten er noget, som majoriteten skal tåle, men forbliver underordnet majoritetens idealer og normer. Det kan vi også se i minoritetsdiskursen, hvor homoseksuelle familier skulle tolereres af den heteroseksuelle majoritet. Måske var homoseksuelle familier ikke det bedste, men når de nu var her, så skulle de have samme vilkår som andre familier.

På den måde adskilte minoritetsdiskursen sig fra den liberalistiske, da førstnævnte ønskede statslig indblanding og 'smagsdommeri', i den forstand, at staten skulle understøtte tolerancen overfor homoseksuelle. Til trods for minoritetsdiskursens ækvivalering mellem tolerance overfor homoseksuelle og støtte til forslagene, så forbandt den elementerne til knudepunktet barnets tarv: "[Det er] helt af-

gørende, at udgangspunktet for en adoption er, om det er til fordel for barnet" (Lissa Mathiasen (S), L91 2002: 1: 37). På den måde mindede minoritetsdiskursen og den heteronormative diskurs om hinanden: Begge diskurser var organiseret ud fra knudepunktet barnets tarv, og begge ækvivalerede det med en heteronormativitet, der på forskellig vis overordnede heteroseksuelle familier homoseksuelle. Der, hvor den diskursive kamp blev udspillet, var i forskellen på ækvivaleringen af homoseksuelle familier i forhold til barnets tarv. Ifølge den heteronormative diskurs var de to elementer, homoseksuelle familier og barnets tarv, uforenlige, mens de i minoritetsdiskursen ækvivaleredes. Det er ganske interessant, da én af minoritetsdiskursens hovedargumenter i forhandlingerne om lov om registreret partnerskab i 1988 netop var, at homoseksuelle parforhold ikke skulle adoptere eller på anden måde konstituere en børnefamilie.

Forskydningen ses ved, at degenerationslogikken, som kendetegnede minoritetsdiskursen i 1989, blev erstattet af den homonormative logik:

[...] forskellen mellem et have et liv med børn og have et liv uden børn er en meget, meget stor forskel. (Anne Baastrup (SF), L91 2002: 1: 22)

[...] vi kan jo også se, at i takt med at den almindelige anerkendelse og accept af homoseksuelle får de også en naturlig lyst til at udvikle deres partnerskaber og skabe familie. (Anne Baastrup (SF), L91 2002: 1: 62)

Denne forskydning i diskursen fra, at homoseksuelle blev sammenkædet med en ikke

livsduelighed, på den måde at de blev ækvivaleret med *manglende og umulig* reproduktion, til at homoseksuelle i 2002 – i minoritets- og ligestillingsdiskursen – blev ækvivaleret med *en naturlig lyst til reproduktion*, peger på, at homoseksuelle var blevet *levende* medborgere i den forstand, at de kunne være en del af reproduktionen og deres familier måtte anerkendes juridisk og socialt på lige fod med heteroseksuelle familier. Det er værd at bemærke, at denne anerkendelse var en heteronormativ anerkendelse: Den homoseksuelle familie anerkendtes som levedygtig *gennem* sin evne til at reproducere sig i en kernefamilier form. Og denne heteronormative logik kalder jeg den homonormative logik. Som påpeget af den amerikanske queerforsker Lisa Duggan, er homonormativitet ikke heteronormativitetens modsætning, men homonormativitet kendetegner den diskursive og samfundsmæssige udvikling, der har gjort det muligt at konfigurere homoseksualitet og homoseksuelle politikker inden for et heteronormativt paradigme (Duggan 2003: kap. 3). Det er således ikke en modsætning mellem heteronormativitet og homoseksualitet, men snarere en modsætning mellem hetero-/homonormativitet og andre familie-, slægtskabs- og identitetsformer, som ikke ønsker at være eller kan være organiseret ud fra fx monogami, ægteskab eller alene opbygge slægtskab gennem reproduktion osv.

Ligestillingsdiskursen konstitueredes ikke ud fra knudepunktet barnets tarv, men ud fra knudepunktet ligestilling: Homoseksuelle familier og homoseksuelles adgang til reproduktionsteknologier og adoption ækvivalere-

des med modernitet, tolerance og ligestilling, og alt dette differentieredes en gammeldags fundamentalisme, intolerance og diskrimination:

I det stive, konservative England måtte man også erkende, at der ikke fandtes saglig begrundelse, ej heller i dokumentation for, at barnets tarv ikke kunne varetages af homoseksuelle forældre, og at den eneste hindring for ligestilling var fordomme og/eller et ganske forældet syn på familien. (Pernille Rosenkrantz-Theil (EL), L91 2002: 1: 87)

Ligestillingsdiskursen artikuleredes primært af EL og SF, mens minoritetsdiskursen artikuleredes fra S og RV. Men artikulationerne er som skrevet ikke 'rene': Der er overlapninger, der gennem modernitets- og homonormativitets-logikkerne gjorde det muligt, at talere artikulerede fra begge diskurser på én gang.

Modernitetslogikken, som ækvivalerede homo-rettigheder med Danmark som et forgangsland, stod stærkere i forhandlingerne omkring årtusindskiftet end under forhandlingerne om registreret partnerskab i slutningen af 1980'erne. Under sidstnævnte var der inden for anti-diskursformationen en angst for Danmarks renomme og nationale stolthed, mens der inden for pro-diskursformationen var en ækvivalering mellem homo-rettigheder og Danmark i den forstand, at Danmark var særligt moderne og fremsynet (modernitetslogikken). I L91-forhandlingerne i 2002 kan vi se, at modernitets-logikken pressede nationens stoltheds-logikken. Nu var det ikke Danmarks forhold til de andre nordiske lande, der var på spil, men de bilaterale aftaler Danmark har med de adoptionsafgivende lande:

[...] Dansk Folkeparti [værner] om den traditionelle kernefamilie, og den vil vi ikke lave om på ved at ikklæde os en eller anden fiktiv førertrøje. Ligeledes kan man argumentere for, at hvis adoption af udenlandske børn tillades registrerede par, så kan det meget vel give problemer for de andre forældre, de almindelige mand-kvinde-forældre, som ønsker at adoptere børn fra udlandet, og i og med at en hel del af de børn, der bliver adopteret fra udlandet, jo kommer fra katolske lande, hvor registrerede parforhold ikke er lovlige. (Per Dalgaard (DF), L91 2002: 1: 45)

Det interessante ved denne ændring i nationens stolthed-logik er, at den i endnu højere grad end før 'flyttede' modstanden mod registrerede partnerskaber fra personen, der artikulerede, og ud i verden til andre nationale og religiøse forestillede fællesskaber. På den måde gjorde logikken det muligt at artikulere *imod* registrerede partnerskaber og samtidig positionere sig som *for* homoseksuelle rettigheder, da Danmark samtidigt artikuleredes som mere moderne og frisindet end andre nationale og religiøse forestillede fællesskaber.

Men logikken var inkonsistent i den forstand, at den modsagde sig selv. På den ene side var Danmark kendetegnet ved at være særligt moderne og samtidigt ikke åben for disse 'moderne' nye familiekonstellationer. Det ses tydeligt ved Irene Simonsens (V) ordførertale (L91 2002: 1: 17), hvor hun diskuterede dilemmaet i lovforslaget, som artikuleredes som mellem barnets tarv og Danmarks store frisind og tolerance. På den måde 'pressede' modernitetslogikken den hetero-

normative diskurs og forskubber logikken om nationens stolthed. Simonsen blev presset i debatten, og hun endte med at konkludere, "at det her ikke er modent nu. Vi er ikke klar til det endnu [...]" (L91 2002: 1:35). Der var altså en åbning i den heteronormative diskurs, som pegede på, at modernitets-logikken presede den heteronormative diskurs på to måder: 1) at Danmark blev konstrueret som særligt moderne, så det var svært at artikulere en modstand mod homo-rettigheder, når homoseksuelle i højere grad ækvivaleredes med netop modernitet, frisind og tolerance og 2) at tiden forandrede forståelsen af barnets tarv.

Sidstnævnte var også inkonsistent, da antidiskursformationen netop ækvivalerede barnets tarv med heteroseksuelle familier og *naturalighed* og forestillingen om at barnet har behov for en ciskønnet moder- og faderrolle. Dermed konfigureredes der en universalitet i barnets tarv, som modernitetslogikken destabiliserede ved at pege på barnets tarvs grundlæggende arbitrære konfiguration.

Lovforslagene om fremmedbarns adoption og ophævelsen af tre måneders-reglen blev forkastet. Det lykkedes ikke pro-diskurserne, at forandre den bærende logik i både den heteronormative og kulturkonservative diskurs, der ækvivalerede barnets tarv og bedste interesser i den heteroseksuelle kernefamilie og differentierede dette homoseksuelle parforhold/registrerede partnerskaber, som blev forstået som ikke-reproduktive pr. se. Men forskydningen i pro-diskursformationen, der nu ækvivalerede reproduktion med homoseksuelle parforhold/registrerede partnerskaber og presset fra modernitetslogikken på den

heteronormative diskurs, peger nu på, at der er sket nogle væsentlige forskydninger, primært den homonormative logiks entré og styrkelsen af modernitetslogikken, som vi skal se konsekvensen af i slutningen af 00'erne.

3. NEDSLAG: DEN FAMILIEDUELIGE HOMO – ET SPØRGSMÅL OM LIGESTILLING

Derfor reduceres det her i sidste ende, uanset hvad man siger, til et spørgsmål om ligestilling [...] (Morten Østergaard (RV), B36 2008: 232)

Som beskrevet ovenfor skete der i 2008-2010 et skred i Folketingets forhandlinger om registrerede partners adgang til 'familien'. I kølvandet på afskaffelsen af §3 1 2006, der gav lesbiske mulighed for at modtage medicinsk assisteret reproduktion, blev 3 måneders-reglen afskaffet i 2009, således at en medmor kunne stedbarnsadoptere allerede fra fødslen. Og fremmedbarnsadoption blev tilladt i 2010. Jeg vil i dette afsnit redegøre for de forskellige diskurser og de logikker, som forskød den tidligere modstand mod homofamilien til, hvis ikke en velvilje så, en umulighed i at være imod homofamilien.

Ophævelsen af 3 måneders-reglen blev fremsat af regeringen og blev stemt igennem sammen med en ændring af adoptionslovgivningen, der skulle gøre det lettere at tvangsadoptere børn. Første del af lovforslaget, afskaffelsen af 3 måneders-reglen, blev støttet af hele Folketinget, mens anden del, ændringen af muligheden for tvangsadoption, blev mødt med en general skepsis fra oppositionspartierne til venstre i Folketingssalen. Til

trods for mange forsøg på at opdele lovforslaget i to selvstændige forslag, blev det samlede forslag stemt igennem af alle partier med undtagelse af EL. Af samme grund var diskussionen i debatterne omkring lovforslaget præget af sidste del af lovforslaget, mens ophævelsen af 3 måneders-reglen fremstod som selvfølgelig.

Anderledes var det med stedbarnsadoption. Forslaget blev stillet af Simon Emil Ammitzbøl, som på daværende tidspunkt var løsgænger. Beslutningsforslaget skulle pålægge regeringen at fremsætte et lovforslag, der gjorde det muligt for registrerede partnere at ansøge om fremmedbarnsadoption. Beslutningsforslaget blev stemt igennem i folketingssamlingen 2008-09 med støtte fra EL, SF, S og RV samt et mindretal fra V. K og DF stemte imod. Da lovforslaget skulle vedtages i den næste folketingssamling (2009-10) var flere af de MFere, som var del af Vs mindretal, blevet udnævnt som ministre. Da regeringen stadig støttede en afvisning af lovforslaget, men alene fremsatte det pga. af det parlamentariske flertal, som beslutningsforslaget beviste, var der til det sidste stor usikkerhed, om Vs mindretal stadig ville være stort nok til at stemme lovforslaget igennem. Men mindretallet var stort nok.

Lovforslaget blev stemt igennem i 2010 med støtte fra EL, SF, S og RV. Endvidere støttede de nye partier Liberal Alliance (LA) og Fokus lovforslaget. Mindretallet i V var i denne samling blevet mindre fra 7 til 5 MFere.

Jeg vil i det følgende først redegøre for, at forhandlingerne om ophævelsen af 3 måneders-reglen var præget af en selvfølgelighed, men beholde et fokus på de indbyrdes forskelle i støtten til ophævelsen. Dernæst vil jeg redegøre for hhv. pro- og antidiskursformationernes diskurser med særligt fokus på ligestillingsdiskursens styrke. En styrke som gjorde den i stand til diskursivt at omklamre den heteronormative diskurs, som derfor blev destabiliseret og mistede sin tidligere styrke.

Selvfølgeligheden i ophævelsen af 3 måneders-reglen

I betragtning af at 3 måneders-reglen, der gjorde at medmor skulle vente 3 måneder før hun kunne søge om stedbarnsadoption, var blevet forsøgt ophævet gentagne gange gennem 00erne kan det overraske, at der i 2009 var en så bred støtte til ophævelsen. Den væsentligste ændring, som gjorde ophævelsen mulig, var, at det blev tilladt, at lesbiske og enlige kvinder kunne modtage medicinsk assisteret reproduktion i 2006. Loven blev udformet således, at det kun var muligt for lesbiske og enlige kvinder at modtage anonym donorsæd, hvorfor 3 måneders-reglen syntes absurd: Reglen skulle jo sikre, at en fader kunne meddele sit faderskab inden stedbarns-adoptionen fandt sted.

Denne juridisk-tekniske argumentationsserie var den væsentligste logik i afskaffelsen af 3 måneders-reglen, der af samme grund ikke blev udformet som en pater-est-regel. I heteroseksuelle ægteskaber blev ægtemanden til det nyfødte barns mor automatisk tilkendt

faderskabet uanset hvilke reproduktionsteknologier, barnet var undfanget gennem. Det kunne både være almindeligt samleje, medicinske teknologier, anonym eller kendt sæddonation eller noget helt andet.

Loven, som blev vedtaget i 2009, sikrede at medmor kunne ansøge om stedbarnsadoption fra barnets fødsel. Men hun formodes ikke at være medmor alene pga. sit forhold til barnets mor. Ligeledes kan stedbarnsadoption kun tildeles i de tilfælde, hvor anonym sæddonation kan dokumenteres. Diskurserne, som støttede lovforslaget, der ville afskaffe 3 måneders-reglen, delte sig således i to pro-diskurser: Ligestillingsdiskursen og den heteronormative diskurs.

Den heteronormative diskurs argumenterede således for ophævelsen af 3 måneders-reglen ud fra en heteronormativ logik, der kan ses i DFs ordførertale: "Når nu loven er, som den er, så kan vi i Dansk Folkeparti godt se, at dette [stedbarnsadoption allerede fra fødslen] skal være muligt" (René Christensen (DF), L105 2009: 1: 38). Loven, der var, som den nu var, som ordføreren hentydede til, var loven om kunstig befrugtning (L151 2006), der tillader registrerede partnere at modtage medicinsk assisteret reproduktion.

Generelt artikulerede den heteronormative diskurs ikke ret meget om ophævelsen af 3 måneders-reglen. Vs ordfører tildelte den del af forslaget én sætning i sin 42 linjer lange ordførertale. Ligeledes tildelte også Ks ordfører kun en sætning til den del af lovforslaget. Vi kan altså ikke sige ret meget om forandringen i den heteronormative diskurs i

forhold til 3 måneders-reglen, da den ikke artikulerede noget om reglen andet end sin støtte. Men vi kan kikke på, hvordan lovforslaget fastholdt en heteronormativ logik: Ved ikke at anvende pater-est-reglen på registrerede partnerskaber fastholdt lovforslaget og den efterfølgende lov en heteronormativ privilegiering af det heteroseksuelle ægteskab. Når ægtefællen til et nyfødt barns mor automatisk tildeles faderskab i heteroseksuelle ægteskaber skyldes det en formodning om, at denne ægtefælle er den biologiske fader. Der skelnes heller ikke mellem forskellige former for reproduktionsteknologier, da medicinsk assisteret reproduktion, i heteroseksuelle ægteskaber, forstås som en erstatning for det naturlige. En naturlighed, som det lesbiske registrerede partnerskab ikke kan leve op til, da reproduktionsteknologier i ikke-heteroseksuelle forhold ikke forstås som erstatning for naturen, men som en ikke-naturlig reproduktion.

På den måde fastholdt heteroseksualiteten sit patent på naturlig reproduktion gennem sondringen mellem heteroseksuelle ægteskabers pater-est-regel og lesbiske forholds stedbarns adoption. Et patent, som understreges af ordvalget. Barnet er og bliver et stedbarn i lesbiske forhold, hvorimod faderen er i heteroseksuelle forhold uanset at reproduktionsteknologien er ens både i tilfælde, hvor der er anvendt medicinsk assisterede reproduktionsteknologier, og i de tilfælde, hvor moderen har modtaget sæden fra en tredjeperson.

Ligestillingsdiskursen artikulerede ikke en modstand mod den heteronormative logik i lovforslaget, men pegede derimod på de for-

mer for familier, der ikke kunne rummes i forslaget:

Det Radikale Venstre vil gerne gå videre. [...] Vi synes godt, at dette [stedbarns adoption fra fødslen] kunne komme på tale, også selv om der var tale om kendte donorer, som gerne ville bortadoptere deres børn, f.eks. af hensyn til barnet og af hensyn til stabiliteten. Men det er altså ikke det regeringen ønsker [...]. (Lone Dybkjær (RV), L105 2009: 1: 114)

Ordføreren fra RV hentydede til de 'nye' former for familier, der havde fået større mediemæssig bevågenhed i slutningen af 00'erne. Til trods for at det ikke er tilladt, vælger mange lesbiske at modtage sæd fra en kendt donor, som i nogle tilfælde kan ønske at være en del af barnets liv. I disse tilfælde sætter lovgivningen en begrænsning, da et barn kun kan tildeles to forældre uanset om denne familieform har tre eller fire forældre (fx et lesbisk par og et bøssepar). Selv om ligestillingsdiskursen ikke artikulerede en kritik af den heteronormativitet, som var en del af lovforslaget (og en del af den efterfølgende lov), så peger artikulationen fra Dybkjær på, at en række familieformer ikke inkluderes i lovteksten.

Selvfølgeligheden som alle diskurser deler i forhandlingerne om afskaffelsen af 3 måneders-reglen (L105 2009) skyldtes altså, at lovforslaget ikke ændrede ved den heteronormative logik, der sikrer heteroseksuelle patent på naturlighed. På den måde muliggjordes en heteronormativ inklusion af ikke-heteroseksuelle familiekonstellationer i lovgivningen uden for alvor at sætte spørgsmålstegn ved den heteronormative

ramme. Vi kan ikke på baggrund af L105-forhandlingerne sige noget mere præcist om, hvorfor der overhovedet var et ønske om at inkludere ikke-heteroseksuelle eller mere præcist homoseksuelle i lovgivningen. Men hvis vi sammenligner med forhandlingerne om fremmedbarnsadoption kan vi sige noget om de logikker, som ligestillingsdiskursen brugte til at destabilisere den heteronormative diskurs.

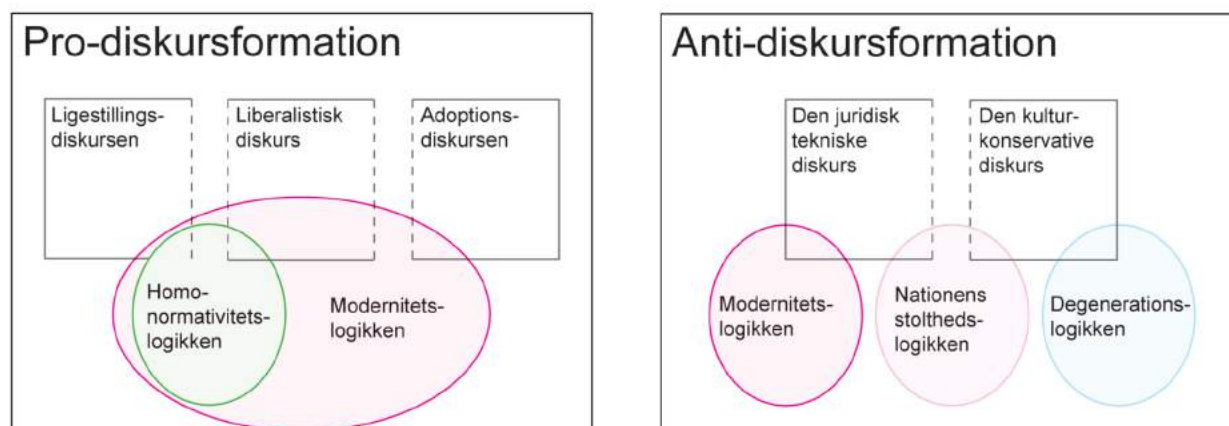
Indførelsen af fremmedbarnsadoption: Pro-diskursformationen 2008-10

Prodiskursformationen stod stærk i forhandlingerne om fremmedbarnsadoption (B36 2008). Foruden oppositionen til venstre for regeringen støttede det nye parti LA og de to løsgængere Simon Emil Ammitzbøl og Pia Christmas-Møller forslaget. Sammen med et mindretal i V var der således et sikkert flertal for forslaget.

Men prodiskursformationen var forandret: Ligestillingsdiskursen var stadig til stede, men væsentligt styrket. Den liberalistiske diskurs var også tilstede, mens minoritetsdiskursen stort set var forsvundet. Til gengæld var der kommet en ny diskurs, der forbandt homoseksuel fremmedbarnsadoption med barnets tarv i den forstand, at ”det at vokse op i en homoseksuel familie kan være væsentlig bedre for barnet end det, det kom fra; det kan være et børnehjem i Sydafrika, det kan være, at hele familien er uddød af aids eller lignende” (Gitte Lillelund Bech (V), B36 2008: 1: 70).

Denne nye diskurs kalder jeg adoptionsdiskursen, da den minder om den klassiske adoptionsdiskurs, der forbinder transnational adoption med filantropi. Jeg vil i dette afsnit først redegøre for pro-diskursformationens tre diskurser og deres logikker inden jeg gennemgår anti-diskursformationen. Jeg analy-

DET DISKURSIVE FELT: 2008-2010

Figur 4: Diskursorden for forhandlingerne af L105, B36 og L146.

serer forhandlingerne omkring fremmedbarns-adoption samlet, således at jeg ikke skelner mellem det vedtagne beslutningsforslag (B36 2008) og det efterfølgende vedtagne lovforslag (L146 2010). Den nye diskurs, adoptionsdiskursen, kom tydeligst til udtryk hos løsgængeren Christmas-Møller. Hun artikulerede:

Hvis dette forslag, hvis det bliver vedtaget, lever op til at gøre verden en lille smule nemmere for bare ét barn, så er jeg med. Min vinkel er altså: Hvad fremmer børnenes muligheder for at få en så god opvækst som overhovedet muligt? Jeg lægger altså ikke så stor vægt på ligestillingsperspektivet (B36 2008: 1: 254).

I citatet kan vi se, at adoptionsdiskursen ikke blev konfigureret ud fra knudepunktet ligestilling, men fra barnets tarv. Og barnets tarv ækvivaleredes med adoption, som differentieredes et liv i fattigdom. På den måde blev homoseksuel adoption forbundet med filantropi: Det var i barnets bedste interesse at blive adopteret – og selv om ”det bedste i alle verdener [selvfølgelig vil være], at mor og far er der hele vejen igennem” (ibid.), så var verden ikke ideel, og her kunne homoseksuelle adoptionsforældre, til trods for deres homoseksualitet, være et bedre alternativ for barnet end at være ”henvist til en kummerlig, forhultet tilværelse” (ibid.). På den måde var adoptionsdiskursen heteronormativ: Det var klart det bedste, at barnet voksede op i heteroseksuel familie, men det var ikke altid muligt. Og så kunne homoseksuelle forældre gå an, hvis de sørgede for, ”at der er rollemodeller, som

både repræsenterer det kvindelige og det mandlige” (ibid.).

At barnets tarv ækvivaleredes med adoption viser, at adoptionsdiskursen trak på en logik, som er blevet kritiseret og dekonstrueret af flere kritiske adoptionsforskere og –aktivister (se fx Eng 2010; Myong Pedersen 2009; Petersen og Myong 2012). Fx problematiserede den lesbiske og adopterede digter Maja Lee Langvad international adoption som fænomen i et interview i kølvandet på, at registrerede partnere fik adgang til at ansøge om fremmedbarns-adoption (Glaffey 2008). Hun pegede på, ”at den politiske og økonomiske sammenhæng, som international adoption indgår i, er problematisk”, da ”[i]nternational adoption er blevet en industri drevet af udbud og efterspørgsel”. Hun argumenterede for, at ”frelsermotivet” gennemsyrrer international adoption, og dette motiv skjuler, at international adoption er med til at fastholde stigmatiseringen af enlige mødre i Sydkorea, og samtidig forsikrer motivet, at adoption er ”et etisk forsvarligt valg” for de vestlige modtagerforældre. Langvad gjorde også opmærksom på, at international adoption hviler på en global, racialiseret og klasse-mæssig ulighed, som ikke problematiseres, men snarere glemmes:

Det er ikke en ret at adoptere, det er et privilegium for nogle mennesker. I langt de fleste tilfælde et privilegium for mennesker, der tilhører den hvide middelklasse i Vesten. Når man i Danmark diskuterer, om homoseksuelle skal have ret til at adoptere, gør man sig ingen overvejelser om, hvorvidt de biologiske forældre har ret til at beholde deres barn. (ibid.)

I forlængelse heraf kan vi sige, at adoptionsdiskursen trak på en frelserlogik, der ved en blindhed overfor den globale uretfærdighed, der muliggør transnational adoption, kunne iscenesætte de vestlige modtagerforældre og -nationer som filantroper eller frelsere, uden at problematisere at selvsamme forældre og -nationer privilegeres af samme uretfærdighed. Forbindelsen til klassiske kolonialistiske forestillinger om den hvide *frelser*, der redder den racialiserede og koloniserede Anden er tydelig. En kolonialistisk diskurs og praksis, som er kritiseret og dekonstrueret af postkoloniale tænkere og aktivister (se fx Cole 2012; Spivak 1999: 303).

Til trods for at det kun var løsgængerens Christmas-Møller, der talte udelukkende fra adoptionsdiskursen, var frelserlogikken en gennemgående logik i alle diskurser i pro-diskursformationen. Fx artikuleredes der i bemærkningerne til det fremsatte beslutningsforslag:

Millioner af børn i verden lever under kummerlige forhold, og kun en stor indsats imod fattigdoms- og ulighedsproblemer kan afhjælpe dette. Men den foreslåede ændring af adoptionslovgivningen vil være et positivt skridt, såedes at nogle af disse børn kan tilbydes en tryk og kærlig opvækst. [...] Det er derfor i barnets interesse, at det får mulighed for en opvækst i en god og tryk familie. (B36 2008)

Frelserlogikken gjorde det muligt at iscenesætte transnational adoption som et positivt skridt imod fattigdom- og ulighedsproblemer til trods for at transnational adoption muliggøres netop gennem ulighed og fattigdom. Den-

ne logik var mulig ved en vigtig blindhed: De afgivende forældre. Frelsen iscenesættes gennem to aktører, det adopterede barn og de modtagende forældre, mens de afgivende forældre ikke blev nævnt. Hverken i lovteksten, bemærkningerne eller i debatterne i Folketinget.

Den liberalistiske diskurs stod stærkere end den gjorde omkring årtusindskiftet. Knudepunktet var stadig individets frihed fra statslig indblanding og diskursen artikuleredes primært af medlemmer af Liberal Alliances folketingsgruppe og fra Simon Emil Ammitzbøll, der under de første forhandlinger (B36) var løsgænger, men var under de sidste forhandlinger (L146) indtrådt i Liberal Alliances folketingsgruppe. Hvor den liberalistiske diskurs i forhandlingerne i 1988 trak på degenerationslogikken, der ækvivalerede reproduktion med heteroseksualitet og differentierede det med homoseksualitet og ikkevitalisme. I 2008-10 var denne degenerationslogik forsvundet fra de liberalistiske artikulationer, der i stedet trak på modernitetslogikken og i mindre grad på den homonormative logik. Diskursen ækvivalerede retten til adoption med egnethed i den forstand, at både homoseksuelle og heteroseksuelle par kunne være forældre, men ikke alle var egnede. Derfor blev adoption forstået som en ”fantastisk situation” (Anders Samuelsen (LA), B36 2008: 1: 236), da man i adoptionsansøgninger kan vurdere om forældrene er egnede eller ej. Således ækvivaleredes forældreskab ikke med naturen eller heteroseksualitet. Tværtimod ækvivaleredes forældreskab med evnen til at give børn en ”god og tryk opvækst” (Anders

Samuelson (LA), B36 2008: 1: 50) og denne evne ækvivaleredes med både hetero- og homoseksuelle forældreskaber.

Enhver kvinde og mand kan jo finde sammen og uden videre sætte børn i verden, uanset om de er egnede eller ej. Men her [i adoptionsansøgninger] er der faktisk en egnethedsvurdering ind over, og derfor er det jo helt håbløst at tage udgangspunkt i en diskussion om, hvad naturens orden er, eller hvad den ene eller den anden gud havde tænkt sig oprindeligt, hvis man tror på den slags. (Anders Samuelson (LA), B36 2008: 1: 236)

Som det kan ses i citatet afviste den liberalistiske diskurs enhver ækvivalering mellem forældreskab og natur eller religiøs/traditionel opfattelse af familien. Forældreskab ækvivaleredes derimod med egnethed, som kunne varetages af både hetero- og homoseksuelle par. Den liberalistiske diskurs ækvivalerede denne familie- og forældreskabsopfattelse til modernitet, således at homoseksuelles adgang ækvivaleredes egnethed og modernitet. Dette differentieredes, som det ses i sidste linje i citatet ovenfor, religion. På den måde blev den bærende logik i den liberalistiske diskurs modernitetslogikken, som gjorde det muligt at differentiere sig anti-diskurserne, der ækvivaleredes med "hundrede år gamle diskussioner" og standpunkter, der blev indtaget "for 50 år siden eller 100 år siden" (Anders Samuelson (LA), B36 2008: 1: 240, 4).

Den sidste diskurs i pro-diskursformationen var ligestillingsdiskursen, der var den altdominerende diskurs i forhandlingerne i 2008-10. Den blev primært artikuleret fra

ordførerne fra EL, SF, S og RV. Fx artikulerede ordføreren fra RV: "Selvfølgelig kan der være to synspunkter på det her forslag: man kan være for, eller man kan være imod øget ligestilling" (Morten Østergaard (RV), B36 2008: 1: 38). På den måde ækvivaleredes forslaget alene med ligestilling samtidigt med at modstand mod forslaget alene ækvivaleredes med diskrimination. Igen og igen refererede talere fra ligestillingsdiskursen til det svenske justitsministeriums undersøgelse om homoseksuel forældreskab og adoption fra 2001, "hvor hovedkonklusionen var, og jeg citerer, at den samlede forskning viser, at børn med homoseksuelle forældre har udviklet sig psykologisk og socialt på samme vis som de børn, de sammenlignes med" (Mogens Jensen (S), B36 2008: 1: 104). Ligestillingsdiskursen afviste altså kategorisk, at forslaget handlede om barnets tarv og insisterede på, at det kun handlede om ligestilling.

Degenerationslogikken, at homoseksuelle partnerskaber ikke får børn, som var en væsentlig del af minoritetsdiskursen og den liberalistiske diskurs i forhandlingerne om registreret partnerskab i 1988 og i forhandlingerne om stedbarnsadoption i 1999, var forsvundet fra pro-diskursformationen i 2008-10. I stedet trak diskurserne på en homonormativ logik, der siger, at homoseksuelle forældreskaber er lige så gode som heteroseksuelle forældreskaber: I forlængelse af den svenske undersøgelse artikulerede SFs ordfører, at "[h]omoseksuelle par er mindst lige så egnede – og måske endda bedre egnede – som heteroseksuelle par til at give adoptivbørn den tryghed og kærlighed, som de har brug for"

(Karina Lorentzen Dehnhardt (SF), L146 2010: 1: 98). At logikken i den grad kunne vendes på hovedet over tyve år, at homoseksuelle par ikke var forældreegnede til at de nu nærmest var bedre end heteroseksuelle, skal forstås i forlængelse af en homonormativitet, der indskriver homoseksuelle subjekter i en neoliberal heteronormativitet. Som nævnt ovenfor er homoseksuelle ifølge denne logik ikke heteronormativitetens Anden, men en del af heteronormativiteten på den måde, at homoseksuelle ikke udfordrer den heteronormative antagelse at seksualitet alene er et privat anliggende og organiseret i kernefamiliære og monogame relationer. Herudover er det homoseksuelle subjekt et neoliberalt subjekt pr. excellence, da det er selvforsøgende, arbejdsomt og forbrugerdygtigt.

Denne homonormative logik ses i Jensens artikulation, da han hypotetisk sammenlignede homoseksuelle forældre med heteroseksuelle som svar på Dansk Folkepartis ordførers lovprisning af den heteronormative familie bestående af en mand og en kvinde:

Lad os sige, at vi har en gruppe forældre, der skal vurderes i forhold til, om de kan adoptere. Når man så tæller opfyldelsesgraden af alle kriterierne sammen, viser det sig, at det homoseksuelle rent faktisk er dem, der boner mest ud på skalaen; det er dem, der har de bedste vilkår – økonomisk, socialt og uddannelsesmæssigt – at tage imod de pågældende barn på. Mener ordføreren så, at man skal vælge nogen længere nede på listen – altså en af de familier, der har dårligere kvaliteter og færre points i forhold til at kunne tage sig af barnet – bare

fordi det så er et heteroseksuelt par? (Mogens Jensen (S), L146 2010: 1: 36)

Jensen artikulerede ikke, at homoseksuelle forældreskaber er økonomisk, socialt og uddannelsesmæssigt bedre stillede end heteroseksuelle, men han oplyste netop de neoliberale kriterier, som egnet forældreskab skal defineres ud fra. I stedet for at argumentere imod idéen om en art forældreskab som bedre end andre, oplyste Jensen, hvad et godt forældreskab er: Det er et par, der er placeret i middel- eller overklassen, har en social kapital, der kan genkendes som sådan og er veluddannet. Og i disse kriterier var homoseksuelle subjekter genkendelige, da de gennem forhandlingerne konfigureredes som særligt kærlige og gode forældre.

Modernitetslogikken var også dominerende i ligestillingsdiskursen. Det ses fx ved, at homoseksuelles adgang til adoption, som ligestillingsdiskursen ækvivalerede alene til ligestilling, fremstilledes som en udvikling til et moderne og inkluderende samfund. Fx ækvivalerede Qureshi (SF) homoseksuelles adgang til adoption med ”fremskridt” og ”et progressivt samfund” (B36 2008: 1: 164).

Og dette mere åbne og moderne samfund blev forbundet til nationen gennem elementet frisind, som det fx artikuleredes af Jensen (S) i sin ordførertale:

Hvis vi fortsat vil være et land, der overfor omverdenen kan sige, at vi hylder ligestilling, og at vi hylder frisind som en bærende værdi i vores samfund, er det nødvendigt, at vi nu også langt om længe tager skridt til at sikre reel ligestilling for

homoseksuelle på alle områder. (B36 2008: 1: 104)

Homoseksuel *reel* ligestilling ækvivaleredes med adgang til adoption og dette begrundes i nationens selvbillede som hyldende ligestilling og frisind. På den måde ækvivalerede Jensen homoseksuel ligestilling med selve nationens stolthed, hvilket står i skærende kontrast til justitsminister Erik Ninn-Hansen, der i 1988 mente at homoseksuel ligestilling snarere ville præge Danmarks "lødighed" og omtale i udlandet i negativ retning. Det er også værd at bemærke, hvordan homoseksuel ligestilling fremstilles som en moderne udvikling *fremad* gennem den rumlige metafor, *at tage skridt*.

Den homonormative logik forbandt den liberalistiske diskurs med ligestillingsdiskursen, der til trods for at de to diskurser var organiseret forskelligt og ud fra forskellige knudepunkter. Alle tre diskurser i pro-diskursformationen blev forbundet gennem modernitetslogikken, der konfigurerede Danmark som mere moderne end andre nationer, og herunder et mere ønskelig sted at vokse op end de adoptionsafgivende lande. I sin afsluttende tale som forslagsstiller forbandt Ammitzbøll adoptionsdiskursen med de to andre diskurser:

...med den udvikling, der desværre er i Sydafrika, er det en meget realistisk ting at forestille sig, at der inden for de kommende år vil blive afgivet børn til homoseksuelle, fordi der er mange, mange børn, der lever under dårlige forhold i Sydafrika – også fordi de bliver forældreløse som konsekvens af

den udbredte hiv/aids-epidemi, der er i landet. (B36 2008: 1: 274)

Det er ganske interessant, at hvor homoseksualitet blev forbundet med ikke-vitalisme i forhandlingerne om registreret partnerskab, bliver ikke-vitalismen nu ækvivaleret med Sydafrika, hvor både død, forældreløshed og hiv/aids hærger. Det er ikke denne artikels formål, at undersøge om disse udsagn er korrekte, men derimod hvordan forældreskab bliver ækvivaleret til den homoseksuelle. Og vi kan se hvordan homonormativitets- og modernitetslogikken placerede ikke-vitalismen i afgiverlandene, der igen og igen blev italesat som usle, eller som Gitte Lillelund Bech (V) artikulerer: "uddød[e] af aids eller lignende" (B36 2008: 1: 70). Muligheden for konkret såvel som mere abstrakt reproduktion blev derimod placeret hos de nationalt genkendelige homoseksuelle såvel som heteroseksuelle forældrepar, der er i stand til at give børnene en tryk og omsorgsfuld opvækst.

Anti-diskursformationen 2008-10

Anti-diskursformationen stod svagt i slutningen af 00erne. Et flertal i Folketinget havde besluttet (B36 2008), at regeringen skulle fremsætte lovforslaget, der skulle gøre det lovligt for registrerede par at ansøge om fremmedbarnsadoption (L146 2010), til trods for at regeringen var imod forslaget. Det mest slående i anti-diskursformationen er, at den heteronormative diskurs var 'forsvundet'. Det betyder ikke, at der ikke var heteronormative antagelser og logikker i anti-diskursformationen, men at den heteronormative diskurs, der tidligere differentierede ho-

moseksuelle og familie og reproduktion alene ud fra heteronormative antagelser, der ækvivalerede reproduktion med heteroseksualitet, nu står så svagt, at den ikke artikuleredes som en sammenhængende diskurs. Derimod indgik heteronormative logikker i både den juridisk-tekniske og den kulturkonservative diskurs. Forklaring på denne ændring skal findes i den homonormative logiks dominans i forhandlingerne. Her ækvivaleredes *godt og ønskeligt forældreskab* med både homo- og heteroseksuelle forældreskaber, og egnetheden blev ikke målt på den seksuelle orientering, men snarere på national tilknytning og økonomisk, uddannelsesmæssig og social kapital, som vi så i Mogens Jensens (S) artikulation ovenfor. Vi kan også se, at tidligere medlemmer af både DF og K (Christian H. Hansen og Pia Christmas-Møller) nu stemte for forslaget og at mindretallet i V, som stemte for forslaget, stod stærkere til trods for, at mindretallet var blevet mindre fra B36 til L146. Det kan ses ved, at det var en repræsentant for mindretallet som holdt Vs ordførertale under forhandlingerne af B36 (Gitte Lillelund Bech (V), B36 2008: 1: 62) og ved, at en række af de MFere, som stemte for B36 og imod partiets anbefalinger, fra B36 til L146 blev 'forfremmet' til ministre.

Regeringspartierne, det vil sige K og flertallet i V, talte ud fra den juridisk-tekniske diskurs. Kendetegnet for den diskurs var, at argumentationen blev hentet i juridiske og tekniske spidsfindigheder snarere end i sammenhængende og ideologiske artikulationer. I forhandlingerne i 2008-10 fremhævedes det gentagne gange, at forslaget om homoseksuel-

les adgang til adoption ikke kunne lade sig gøre, da der ikke var nogen afgiverlande, der ville afgive børn til homoseksuelle partnerskaber. Fx artikulerede justitsminister Brian Mikkelsen (K), at forslaget var "signalpolitik, som det ikke er muligt at gennemføre, og derfor kan regeringen ikke støtte det her forslag" (B36 2008: 1: 2). At diskursen artikuleredes fra dette knudepunkt, at lovforslaget var signalpolitik, gjorde det muligt for talerne, at artikulere at det ikke var deres opfattelse "at homoseksuelle ikke kan være lige så gode forældre som heteroseksuelle" (justitsminister Brian Mikkelsen (K), B36 2008: 1: 6) samtidigt med at der artikuleredes et heteronormativt imperativ, at "børnene har krav på, at vi prøver at sikre dem en far og en mor" (justitsminister Brian Mikkelsen (K), B36 2008: 1: 10). Ved at ækvivalere homoseksuel adgang til adoption til en "gold demonstrationspolitik" (justitsminister Brian Mikkelsen (K), B36 2008: 1: 24) og "symbolpolitik" (Vivi Kjer (K), L146 2010: 1: 64) kunne den juridisk-tekniske diskurs samtidigt imødekomme ligestillingsdiskursen, der ækvivalerede den juridisk-tekniske diskurs' modstand mod forslaget med et ønske om "at fastholde diskrimination" (Morten Østergaard (RV), B36 2008: 1: 42). For den juridisk-tekniske diskurs var der ikke tale om diskrimination, da forslaget som symbolpolitik ikke handlede om adoption, men snarere om at kræve rettigheder og "glorificere [...] registrerede partnere og homoseksuelle" (justitsminister Brian Mikkelsen (K), B36 2008: 1: 24). Justitsministeren artikulerede derfor, at forslaget var unødvendigt, da der ikke var

mere at ”kæmpe for i vore dage, hvor der er fuldstændig ligestilling og respekt for folks seksualitet” (B36 2008: 1: 18).

Den juridisk-tekniske diskurs artikuleredes inkonsistent: På den ene side artikuleredes, at homoseksuelle kunne varetage barnets tarv, mens der på den anden side blev artikuleret, at det var i barnets tarv, at der var en ciskønnet mor og far. Mestendels trak den juridisk-tekniske diskurs på logikken om nationens stolthed. Men hvor denne logik tidligere så homoseksuelle rettigheder som noget, der ville føre til at andre nationer ville ringeagte Danmark, så udfoldedes nationens stolthed anderledes i 2008-10. Igen og igen blev afgiverlandene fremstillet som særligt modvillige mod homoseksualitet, og hvis man tillod homoseksuelle at adoptere ville det derfor ”betyde en problematisering af børns mulighed for at blive adopteret i Danmark” (justitsminister Brian Mikkelsen (K), B36 2008: 1: 40). Således var det gennem nationens stoltheds-logikken muligt at konfigurere Danmark som særligt homovenligt og derigennem moderne og frisindet, samtidigt med at artikulere en modstand mod homoseksuelles adgang til adoption, da det ikke var den juridisk-tekniske diskurs’ talere, der var imod det, men afgiverlandene. Således kunne den juridisk-tekniske diskurs trække på både modernitets- og nationens stoltheds-logikken.

Samtidigt byggede nationens stoltheds-logikken bro til den mere konsistente kultur-konservative diskurs, som fortsat alene blev artikuleret fra medlemmerne af DFs folketingsgruppe. Den kulturkonservative diskurs var stort set ikke forandret. Den ækvivalerede

stadigvæk reproduktion og familie alene med et heteroseksuelt partnerskab, som alene har patent på ’familie’. Denne ækvivalens mellem reproduktion og heteroseksualitet blev stadig forklaret med både natur- og kulturargumenter: Det var således naturen, der har skabt heteroseksualitet og den kernefamiliære organisering, som ligestillingsdiskursen forsøgte at omstyrte. Når heteroseksuelle ikke kan få børn, men adopterer eller modtager medicinsk assisteret reproduktion, var det derfor ikke unaturligt, men en erstatning for det heteroseksuelle samleje, noget vi gør ”i ærbødighed overfor naturen, i erkendelse af at vi ikke kan skabe noget, som naturen ikke har skabt” (Jesper Langballe (DF), B36 2008: 1: 174). Og den kulturkonservative diskurs ækvivalerede det heteroseksuelle patent på ’familie’ og reproduktion med et kulturelt imperativ, der kan ændres. Således argumenterede Langballe i sin tale som privatist for, at man fra statens side skulle sikre den heteroseksuelle kernefamilie, ”fordi vi vil bevare ægteskabet som den bærende familieretlige institution i Danmark” (B36 2008: 1: 256).

Langballe artikulerede, at det, der lå bag forslaget, ”i virkeligheden er had til familien” (ibid.). Gennem logikken om nationens stolthed ækvivalerede Langballe og den kultur-konservative diskurs ’kærlighed til Danmark’ og ’den heteroseksuelle familie’. Dette blev differentieret den homoseksuelle familie, der grundlæggende set var et udtryk for had imod (den heteroseksuelle) familie og nationen.

Degenerationslogikken kan altså spores i Langballes artikulationer, der netop så homoseksualitet som en destruerende trussel mod

det bestående. Men degenerationslogikken, der forbinder homoseksualitet med ikke-vitalisme, var næsten forsvundet fra forhandlingerne. En enkelt gang artikulerede DF's ordfører, at hvis vi valgte "at sige, at den rigtige måde at leve på var at leve sammen mænd og kvinder, var der jo til sidst ikke nogen tilbage af os" (René Christensen (DF), B36 2008: 1: 126). Således var degenerationslogikken, som dominerede forhandlingerne i 1988 nu næsten forsvundet og kun til stede i nogle artikulationer fra den kulturkonservative diskurs.

KONKLUSION: FRA DØD OUTSIDER TIL LEVENDE MEDBORGER

Da registreret partnerskab blev indført i 1989 var det gjort muligt af en diskursiv konfiguration af den homoseksuelle som ikke familieduelig. Degenerationslogikken, som prægede anti-diskursformationen, prægede også pro-diskursformationen, og logikken var nødvendig for at kunne danne enighed (eller parlamentarisk flertal) for lov om registreret partnerskab. Gennem denne logik blev registreret partnerskab ikke for alvor en 'trussel' mod det heteroseksuelle ægteskabs patent på familie og reproduktion, men snarere en afgrænsning af homoseksualitet til noget, der kunne tolereres. Samtidigt stod modernitetslogikken over for nationens stoltheds-logikken med en anden forståelse af Danmarks renommé og værdier. Hos modernitetslogikken kan vi se, at homoseksuel ligestilling og frisind blev forstået som nationale kendemærker i modsætning til nationens stoltheds-logikken, der i et mere heteronormativt paradigme forstod ho-

moseksualitet som noget, nationen (og borgeren) skulle skjule.

I 1999, da stedbarnsadoption blev indført for registrerede partnere, kan vi se, at barnets tarv for første gang blev ækvivaleret med registreret partnerskab og homoseksualitet i ligestillingsdiskursen. I 1999-forhandlingerne blev denne logik fremført gennem en børneligestillingsdiskurs, der flyttede det diskursive ligestillingsfokus fra de registrerede partnere til deres børn. Samtidigt kan vi se, at en ny homonormativ logik gjorde sin entré. Det var en logik, som konfigurerede registreret partnerskab anderledes i forhold til børn og familie. Her blev det forhold, at registrerede partnere fik og ønskede at få børn og danne familie forstået som heteronormativt. Snarere end at undergrave heteronormativitetens institutioner (ægteskab/partnerskab, reproduktion, kernefamilieinstitutionen) og praksisser (monogami, kønskonformitet, klassemæssig og national loyalitet) blev registrerede partneres ønske om børn og familie forstået som en udvikling og styrke af samme.

I 2003-forhandlingerne, hvor de første forslag om egentlig politisk anerkendelse af homoseksuelle børnefamilier blev fremstillet, kan vi se, at den homonormative logik har vundet stor indpas i pro-diskursformationen, da den forenede både minoritets- og ligestillingsdiskursen. Denne homonormative logik truede også degenerationslogikken, da den homonormative logik forbinder homoseksualitet med vitalisme og familie. Ligeledes kæmpede nationens stoltheds-logikken fortsat med modernitetslogikken, og vi kan se, at modernitetslogikken var stærkere i den forstand,

at nationens stoltheds-logikken i den juridisk-tekniske diskurs ikke længere var bange for Danmarks renommé og omdømme, men snarere for de praktiske og juridiske konsekvenser homoseksuelles adgang til fremmedbarns-adoption ville få for de bilaterale aftaler, Danmark har med afgiverlande.

Den homonormative logik begyndte således at true degenerationslogikken og den heteronormative diskurs i den forstand, at den udtømte betydningerne. Den heteronormative diskurs ækvivalering mellem heteroseksualitet, reproduktion og familie destabiliseredes kraftigt af den homonormative logiks påvirkning. Og modernitetslogikken, der forstod Danmark og vesten som særligt moderne, truede nationens stoltheds-logikken i den forstand, at det ikke længere gav mening at skamme sig over homoseksualitet.

Disse diskursive destabiliseringer og forskydninger kan vi se udfoldet i 2008-10-forhandlingerne, hvor den heteronormative diskurs er forsvundet. Klassiske heteronormative forestillinger og antagelser præger dog stadig anti-diskursformationen: Den kultur-konservative diskurs er næsten uforandret over de tyve år og således trækker den på både degenerationslogikken og nationens stoltheds-logikken, som begge er grundlæggende heteronormative logikker. Men den juridisk-tekniske diskurs er forandret og trækker nu også på modernitetslogikken: Ved at kombinere modernitetslogikken med nationens stoltheds-logikken er det muligt for talere fra den juridisk-tekniske diskurs at artikulere et paradoks: Gennem modernitetslogikken italesættes Danmark som særligt frisindet og

moderne i forbindelse med homoseksuel ligestilling, mens det samtidigt artikuleres, at Danmarks renommé vil lide skade i afgiverlandene, der således konfigureres som umoderne, og den juridisk-tekniske diskurs trækker således også på en begrænset udgave af nationens stoltheds-logikken. Den kultur-konservative diskurs står således uforandret, mens resten er anti-diskursformationen er truet og destabiliseret af logikkerne, der tidligere prægede alene pro-diskursformationen.

I pro-diskursformationen er den nye adoptionsdiskurs medvirkende til at styrke modernitetslogikken og konfigurere Danmark som særligt moderne, mens afgiverlandene etableres som umoderne. Adoptionsdiskursen er anderledes end den liberalistiske diskurs og ligestillingsdiskursen, men hele pro-diskursformationen trækker på modernitetslogikken, som konfigurerer Danmark som mere moderne og ønskeligt for børn end afgiverlandene. Således kan vi se, at hvor degenerationslogikken, der tidligere dominerede både anti- og pro-diskursformationen, forbandt homoseksualitet med død, AIDS og umulig reproduktion, så forbinder modernitetslogikken, der nu dominerer begge diskursformationer, afgiverlandene med død, AIDS og umulig reproduktion.

Den dominerende diskurs i pro-diskursformationen er ligestillingsdiskursen, der gennem modernitets- og homonormativitetslogikken, forbindes diskursivt til den liberalistiske diskurs til trods for at de to diskurser er væsensforskellige fx i forhold til statens rolle. Den homonormative logik konfigurerer forældreegnethed som et spørgsmål om klas-

semæssig, uddannelsesmæssig og national egnet og homoseksualitet ses ikke længere som en modsætning til dette. Dermed kan ligestillingsdiskursen ækvivalere homoseksualitet og heteroseksualitet med egnet forældreskab, - og derfor mister diskurserne i antidiskursformationen sin kraft, da homonormativitetslogikken erobrer den heteronormativitet, som tidligere prægede logikkerne i antidiskursformationen.

Den diskursive bevægelse – fra konfigurationen af den homoseksuelle som ikke-vital, ikke-national og ikke-familieduelig til vital, national og familieduelig – som de tre citater, der indledte artiklen udtrykker, blev altså gjort diskursiv mulig ved en ny diskursiv konfiguration af den homoseksuelle drevet af modernitets- og homonormativitetslogikkerne.

NOTER

ⁱ Henvisninger til Folketingets forhandlinger er organiseret efter følgende måder: I forhandlinger fra 1988-89 henvises der til Folketingstidende således, at der først henvises til taler og denne partitilhørsforhold, dernæst til lov- eller beslutningsforslagets nummer, dernæst til årstallet for lov- eller beslutningsforslagets skriftlige fremsættelse og endelig til spaltenummer i Folketingstidende for pågældende Folketingssamling. I forhandlingerne fra 1999 og frem henvises til den digitaliserede samling på ft.dk. I det digitale system er forhandlingerne ordnet efter taletur, og jeg henviser derfor til behandlingen (første, anden eller tredje behandling) og dernæst til taletur. De pågældende folketingssamlinger kan ses i litteraturlisten.

ⁱⁱ I 1996 blev lovgivningen skærpet, da Folketinget i forbindelse med en bioetik-lovpakke gjorde det ulovligt for lesbiske og enlige kvinder at mod-

tage medicinsk assisteret reproduktion (L5 1996). Dette forbud blev ophævet i 2006 (L151 2006).

ⁱⁱⁱ I forhold til stedbarnsadoption er der dog ikke ligestilling i den forstand, at pater-est-reglen i heteroseksuelle ægteskaber automatisk tildeler faderskab til det nyfødte barns mors ægtemand. I registrerede partnerskaber skal medmoren ansøge om adoption og formodes ikke automatisk at have forældreskab til barnet. I tidligere stillede forslag om kønsneutralt ægteskab er det foreslået, at pater-est-reglen også skal finde anvendelse i registrerede partnerskaber. Det lå implicit i B76 (2007) og B56 (2010), men var formuleret direkte i L67 (2008), B122 (2010) og L123 (2010).

^{iv} Lesbiske og enlige kvinders adgang til medicinsk assisteret reproduktion er dog også et væsentlig nedslag jf. note 2. Disse forhandlinger har jeg analyseret tidligere, se Petersen 2007a, 2007b. Ligeledes har jeg tidligere analyseret Folketingets forhandlinger omkring homoseksuelt ægteskab, se Petersen 2012.

^v Denne linje af tænkning om figurationer er informeret af feministiske figurationer, som er udviklet af bl.a. Braidotti (2002: 13), Haraway (2004a: 47-48; 2004b) og Lykke (2008: 45-49). I denne tænkning er en figuration tosidet: Det er både de positioneringer, som er mulige her og nu, og samtidigt en mulighed for, at tænke ud over de givne diskursive muligheder og etablere nye visioner og modstandsformer (Lykke 2008: 47). Min brug af figur dækker over det første: Det er en måde at italesætte rammerne for materialisering af diskurser til levede identiteter.

^{vi} Ægteskabsudvalget af 1969 skriver om det i sin regeringsrapport 169, som udkommer i 1973, men Søland skriver, at idéen fremlægges offentligheden i slutningen af 1960'erne (1997:47). For mere om Ægteskabsudvalget af 1969, se Melby et al. 2006: 356-381.

^{vii} Henning Bech kalder et "cluster of arguments" for "juridical-technical" (Bech 1992: 135). Bech har ingen reference på betegnelsen, men er sikkert inspireret af Bjørn Elmquist (V), der kalder en række indvendinger imod lovforslag om registreret partnerskab for "af mere juridisk-teknisk karakter" (L117 1988: 10829).

^{viii} Privatist dække over, at et folketingsmedlem taler på egne vegne og ikke som ordfører for sin gruppe og sit parti. Et medlem kan bede om ordet som privatist i en debat, fx hvis han/hun ikke mener, at hans/hendes holdning er dækket af ordføreren, og kan således holde en tale på egne vegne.

KRONOLOGISK LISTE OVER MATERIALE*Regering: Det konservative Folkeparti, Venstre, CD og Kristeligt Folkeparti (1982-1988)*

B99 1984: "Forslag til folketingsbeslutning om partnerskab for homoseksuelle", folketingssamling 1983-1984.

L182 1988: "Forslag til lov om registreret partnerskab", folketingssamling 1987-88 I.

Regering: Det konservative Folkeparti, Venstre og Det Radikale Venstre (1988-1990)

L117 1988: "Forslag til lov om registreret partnerskab", folketingssamling 1988-89.

Regering: Socialdemokraterne, Det Radikale Venstre og CD (1993-1996)

L5 1996: "Forslag til lov om kunstig befrugtning i forbindelse med lægelig behandling, diagnostik og forskning m.v.", folketingssamling 1996-97.

Regering: Socialdemokraterne og Det Radikale Venstre (1996-2001)

L61 1997: "Forslag til lov om ændring af lov om kunstig befrugtning i forbindelse med lægelig behandling, diagnostik og forskning m.v. (Enliges adgang til behandling)", folketingssamling 1997-98 I.

L53 1998: "Forslag til lov om ændring af lov om kunstig befrugtning i forbindelse med lægelig behandling, diagnostik og forskning m.v. (Enliges og lesbisk adgang til insemination samt lægelig behandling)", folketingssamling 1997-98 II.

L70A 1998: "Forslag til lov om ændring af lov om registreret partnerskab", folketingssamling 1998-99.

L70A ÆF2 1999: "Ændringsforslag 2 i Betænkning over Forslag til lov om ændring af lov om registreret partnerskab og lov om personnavne (Ændring af betingelserne for indgåelse af registreret partnerskab og ændring af gebyrer for udfærdigelse af navnebevis)", folketingssamling 1998-99.

Regering: Venstre og Det Konservative Folkeparti (2001-2011)

B81 2002: "Forslag til folketingsbeslutning om forbud mod tilbud om insemination, hvis behandlingen ikke foretages af personer, der er læger eller under en læges ansvar", folketingssamling 2001-02 II.

L91 2002: "Forslag til lov om ændring af adoptionsloven og lov om registreret partnerskab. (Ligestilling mellem registreret partnerskab og ægteskab ved adoption)", folketingssamling 2002-03.

- L119 2002: "Forslag til lov om ændring af adoptionsloven. (Adgang til stedbarnsadoption for registreret partner fra barnets fødsel)", folketingssamling 2002-03.
- L93 2002: "Forslag til lov om ændring af lov om registreret partnerskab. (Ligestilling mellem registreret partnerskab og heteroseksuelle ægtefæller med hensyn til fremmedadoption af danske og udenlandske børn)", folketingssamling 2002-03.
- B65 2002: "Forslag til folketingsbeslutning om homoseksuelle pars mulighed for at adoptere og blive plejeforældre", folketingssamling 2002-03.
- B155 2004: "Forslag til folketingsbeslutning om ligestilling med hensyn til fremmedadoption af danske og udenlandske børn", folketingssamling 2003-04.
- B161 2004: "Forslag til folketingsbeslutning om adgang til stedbarnsadoption for registreret partner fra barnets fødsel", folketingssamling 2003-04.
- L150 2005: "Forslag til lov om ændring af adoptionsloven. (Adgang til stedbarnsadoption for registreret partner fra barnets fødsel)", folketingssamling 2004-05.
- L142 2005: "Forslag til lov om ændring af lov om registreret partnerskab. (Ligestilling mellem registrerede partnerskaber og heteroseksuelle ægteskaber med hensyn til fremmedadoption af danske og udenlandske børn)", folketingssamling 2004-05 II.
- B60 2006: "Forslag til folketingsbeslutning om adgang til stedbarnsadoption for registreret partner fra barnets fødsel", folketingssamling 2005-06.
- B61 2006: "Forslag til folketingsbeslutning om ligestilling med hensyn til fremmedadoption af danske og udenlandske børn", folketingssamling 2005-06.
- L151 2006: "Forslag til lov om ændring af lov om kunstig befrugtning i forbindelse med lægelig behandling, diagnostik og forskning m.v. (Omfanget af behandling på de regionale sygehuse, ligestilling af kvinders adgang til kunstig befrugtning uanset civilstand og seksuel orientering, vurdering af forældreegnethed, lempelse af ægdonationsreglerne og forlængelse af opbevaringstiden for nedfrosne æg)", folketingssamling 2005-06.
- B11 2006: "Forslag til folketingsbeslutning om ligestilling af forældrepar af samme køn", folketingssamling 2006-07.
- B76 2007: "Forslag til folketingsbeslutning om at indføre en ægteskabslovgivning, som ligestiller homoseksuelle med heteroseksuelle", folketingssamling 2006-07.
- B122 2008: "Forslag til folketingsbeslutning om adgang til stedbarnsadoption for registrerede partnere fra barnets fødsel", folketingssamling 2007-08 II.
- L67 2008: "Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og forskellige andre love samt ophævelse af lov om registreret partnerskab", folketingssamling 2007-08 II.
- B36 2008: "Forslag til folketingsbeslutning om adgang til at ansøge om fremmedadoption for par i registreret partnerskab", folketingssamling 2008-09.

L105 2009: "Forslag til lov om ændring af adoptionsloven og forskellige andre love", folketings-samling 2008-09.

B56 2010: "Forslag til folketingsbeslutning om at ændre ægteskabslovgivningen, så den ligestiller homoseksuelle par med heteroseksuelle par", folketingsamling 2009-10.

B122 2010: "Forslag til folketingsbeslutning om at indføre en kønsneutral ægteskabslovgivning, så homoseksuelle par og heteroseksuelle par bliver ligestillede", folketingsamling 2009-10.

L123 2010: "Forslag til lov om ændring af lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og forskellige andre love samt ophævelse af lov om registreret partnerskab", folketingsamling 2009-10.

L146 2010: "Lov om ændring af lov om registreret partnerskab, lov om en børnefamilieydelse og lov om børnetilskud og forskudsvis udbetaling af børnebidrag", folketingsamling 2009-10.

Andet materiale

Betænkning nr. 691 1973: Betænkning om ægteskabs indgåelse. Ægteskabsudvalget af 1969.

Betænkning nr. 1127 1988: Homoseksuelles vilkår - afgivet af kommissionen til belysning af homoseksuelles situation i samfundet.

Folketingstidende 1988-89: "Forslag til Lov om registreret partnerskab". Tillæg A (185).

LITTERATUR

Andersen, Niels Åkerstrøm 1999: *Diskursive analysestrategier*. Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Bang, Herman 1966: "Tanker vedrørende det seksuelle spørgsmål", i Brusendorff, O.: *Nyere erotik: litterære strejftog i den moderne sex-verden*. København: Thaning & Appel.

Bech, Henning 1987: *Når mænd mødes*. Viborg: Gyldendal.

Bech, Henning 1992: "Report from a Rotten State - 'Marriage' and 'homosexuality' in 'Denmark'", i Plummer, K.: *Modern Homosexualities - Fragments of Lesbian and Gay Experience*. London, New York: Routledge.

Bech, Henning 1997: *When Men Meet - homosexuality and modernity*. Cambridge: Polity Press.

Bersani, Leo 1987: "Is the rectum a grave?". *October*, nr. Winther, 43: 197-222.

Bersani, Leo og Phillips, Adams 2008: "Shame on You", i Bersani, L. and Phillips, A.: *Intimacies*. Chicago, London: The University of Chicago Press.

Bissenbakker Frederiksen, M. 2008: *Dannelse og Dissonanser*. København: Københavns Universitet.

- Braidotti, Rosi 2002: *Metamorphoses - Towards a materialist theory of becoming*. Polity: Cambridge.
- Brown, Wendy 2006: *Regulating Aversion - Tolerance in the Age of Identity and Empire*. Princeton, Oxford: Princeton University Press.
- Butler, Judith 1993: *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*. New York: Routledge.
- Butler, Judith 1997: *Excitable Speech*. New York, London: Routledge.
- Butler, Judith 1999: *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. New York: Routledge.
- Butler, Judith 2004: "Is kinship always already heterosexual", i Butler, J.: *Undoing Gender*. New York, Arbingdon: Routledge.
- Cole, Teju 2012: "The white savior industrial complex".
http://www.theatlantic.com/international/archive/2012/03/the-white-savior-industrial-complex/254843/1/?single_page=true. Lokaliseret den 15. juni 2012
- Duggan, Lisa 2003: *The Twilight of Equality - Neoliberalism, cultural politics and the attack on democracy*. Boston: Beacon Press.
- Eng, David L. 2010: *The Feeling of Kinship - Queer Liberalism and the racialization of intimacy*. Durham, London: Duke University Press.
- Foucault, Michel 1994: *Viljen til viden. Seksualitetens historie I*. Frederiksberg: Det Lille Forlag.
- Glaffey, Kristina Nya 2008: "Red en voksen, køb en spæd kineser". *Information*, d. 21. maj 2008.
- Hanson, Ellis 1991: "Undead", i Fuss, D.: *Inside/out - Lesbian theories, gay theories*. New York, London: Routledge.
- Haraway, Donna 2004a: "Ecce Homo, Ain't (ar'n't) I a woman, and inappropriate/d others: The human in a post-humanist landscape", i Haraway, D.: *The Haraway Reader*. New York, London: Routledge.
- Haraway, Donna 2004b: "A manifesto for Cyborgs: Science, technology, and socialist feminism in the 1980es", i Haraway, D.: *The Haraway Reader*. New York, London: Routledge.
- Heede, Dag 2003: *Herman Bang Mærkværdige Læsninger*. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Laclau, Ernesto og Mouffe, Chantel 1985: *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London, New York: Verso.
- Lie, Merete og Spilker, Kristin 2010: "Assistert befruktning og nye familier", i Rosenbeck, B. and Sanders, H.: *Det politiska äktenskapet - 400 års historia om familj och reproduktion*. Göteborg, Stockholm: Makadam.
- Lykke, Nina 2008: *Kønssforskning - en guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.

- Melby, Kari, Pylkkänen, Rosenbeck, Bente & Wetterberg, Christina Carlsson 2006: *Inte ett ord om kärlek: Äktenskap och politik i Norden ca. 1850-1930*. Göteborg, Stockholm: Makadam Förlag.
- Myong Pedersen, Lene 2009: *Adopteret – fortællinger om transnational og racialiseret tilblivelse*. København: Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Nunokawa, Jeff 1991: "'All the Sad Young Men': AIDS and the Work of Mourning", i Fuss, D.: *Inside / Out - Lesbian Theories, Gay Theories*. New York, London: Routledge.
- Petersen, Michael Nebeling 2007a: "Fra Barnets Tarv til Ligestilling". *Kvinder, køn og forskning*, nr. 02, 2007: 30-44.
- Petersen, Michael Nebeling 2007b: *Fra Barnets Tarv til Ligestilling - en analyse og vurdering af diskurserne i Folketingets forhandlinger vedrørende lesbiske og enlige kvinders adgang til læge-assisteret kunstig befrugtning i en queerteoretisk optik*. Speciale. København: Københavns Universitet.
- Petersen, Michael Nebeling 2012: "At forandre for at bevare - biopolitiske rekonfigurationer af den homoseksuelle". *Dansk Sociologi*, nr. 2, 23
- Petersen, Michael Nebeling og Myong, Lene 2012: "U/levelige slægtskaber. En analyse af Rosa Morena". *Kultur og Klasse*, nr.,
- Rydström, Jens 2010: "Giften på Låtsas", i Rosenbeck, B. and Sanders, H.: *Det politiska äktenskapet - 400 års historia om familj och reproduktion*. Lund: Makadam Förlag.
- Rydström, Jens 2011: *Odd Couples - a history of gay marriage in Scandinavia*. Amsterdam: Aksant Academic Publishers, Amsterdam University Press.
- Sedgwick, Eve Kosofsky 1990: *Epistemology of the Closet*. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty 1999: *A critique of postcolonial reason: Toward a history of the vanishing present*. Cambridge: Harvard University Press.
- Søland, Birgitte 1997: "En queer nation? Genomförandet av lagstiftningen om registrerat partnerskap för bögar och lesbiska i Danmark 1989". *Lambda Nordica*, nr. 2, 3
- von Rosen, Wilhem 1993: *Månens Kulør - Studier i dansk bøssehistorie 1628-1912*. København: Rhodos.
- Warner, Michael 1993: "Introduction", i Warner, M.: *Fear of a queer planet - queer politics and social theory*. Minneapolis: University of Minnesota Press.